

NADER

DANKBAAR
GEREFORMEERD

12

JAARGANG 29
DECEMBER 2022

BEKEKEN

WOORD & WERELD MAGAZINE

Gods Woord: munitiearsenaal of voedingsbron?

Licht in een duistere wereld

Vrijheid is geen onbepaaldheid

Het waartoe van de geschiedenis

Redactioneel

‘De tijd hangt uit zijn voegen’, zo schreef Nelleke Noordervliet onlangs in *Trouw*. Deze woorden uit het toneelstuk *Hamlet* komen bij haar op als ze het nieuws volgt. ‘We zien de wereld wankelen. Het schuift. Niets is meer vanzelfsprekend’ voegde ze eraan toe.

Iedereen zal dit herkennen. In razend tempo verandert de wereld. Het overzicht over de geschiedenis wordt ons, voor zover we het meenden te hebben, uit handen geslagen.

Aad Kamsteeg wijst er in zijn rubriek op dat Gods hand er is in alles wat gebeurt. Maar wij kunnen die niet zomaar aanwijzen. Dat mag ons bescheiden maken, ook als we zoeken naar verklaringen voor het ontstaan van de wereld. Daarover schrijft Meint Smit in een Gelezen.

Ook in kerkelijk Nederland verschuift alles razendsnel. Er waait een andere wind en daar moeten we maar aan wennen, wordt er gezegd. Maar in de rubriek Uit andere bladen lezen we dat ‘nieuwe inzichten’ alles te maken hebben met een tijdgebonden uitleg van de Bijbel. En in een analyse van het rapport *Elkaar van harte dienen* laat Gert van den Brink zien hoe ernstig de consequenties daarvan zijn.

En daarom mogen we niet wennen aan die nieuwe wind. Helaas betekent dat strijd. Bart van Egmond roept ons op om daar niet in op te gaan, maar om ons allereerst door Gods Woord te laten voeden om tot bloei te komen.

De tijden zijn donker, maar God staat boven tijd en toeval. Hij stuurde zijn Zoon naar onze wereld van duisternis, zo lezen we in Schriftlicht. Aan het eind van een onrustig jaar en op de drempel van een nieuw jaar vol onzekerheid geeft dat rust.

Ida Slump

402	REDACTIONEEL IDA SLUMP
403	SCHRIFTLICHT Kostbaar in Góds ogen HENK ROOM
406	ACTUEEL De gevaren van kerkstrijd BART VAN EGMOND
410	THEMA Schriftgezag en vrijheid van exegese GERT VAN DEN BRINK
417	COLUMN ‘God schonk me het vertrouwen in dat speelgoed’ GIJS ZOMER
418	DE WERELD EN HET WOORD Op zoek naar zin en einddoel van de geschiedenis AAD KAMSTEEG
420	WOORDWAARDE De dood in de pot en het levende Woord EGBERT BRINK
423	GELEZEN <ul style="list-style-type: none"> • Pleidooi voor bescheidenheid MEINT SMIT • De kracht van het formuliergebed RUFUS POS • Luther ontmoeten BART VAN EGMOND
433	UIT ANDERE BLADEN <ul style="list-style-type: none"> • Het kanariepietje in de kolenmijn • Uitverkiezingsleer – geen tragisch misverstand PERRY STORM
440	GEDICHT Een deugdelijk jaar. Guido Gezelle GERT SLINGS

*Nieuw licht
op een bijbelgedeelte*

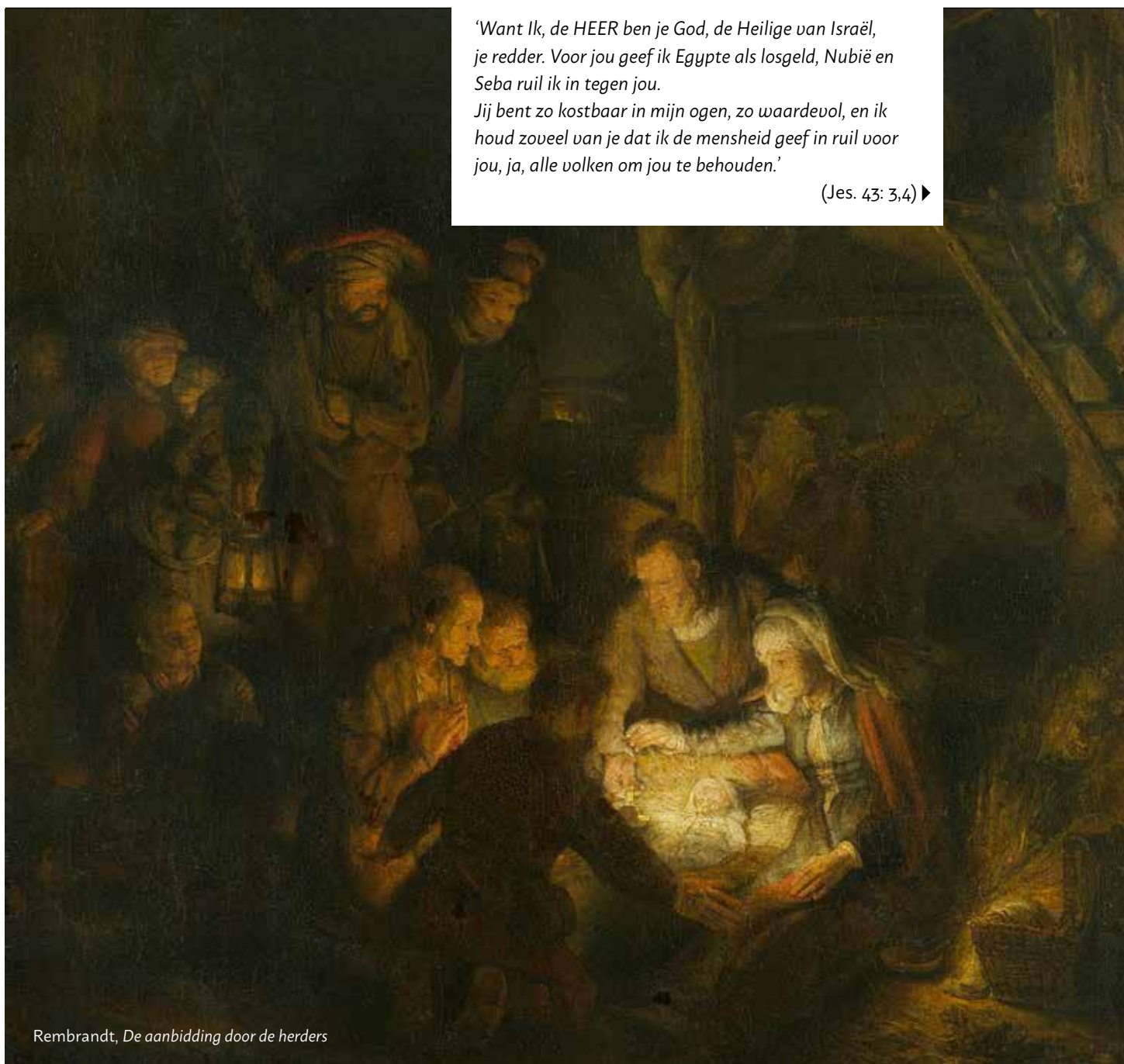
Kostbaar in Góds ogen

(Bij Jesaja 42: 18 – 43: 8)

‘Want Ik, de HEER ben je God, de Heilige van Israëel,
je redder. Voor jou geef ik Egypte als losgeld, Nubië en
Seba ruil ik in tegen jou.

Jij bent zo kostbaar in mijn ogen, zo waardevol, en ik
houd zoveel van je dat ik de mensheid geef in ruil voor
jou, ja, alle volken om jou te behouden.’

(Jes. 43: 3,4) ▶

Rembrandt, *De aanbidding door de herders*

Jezus kwam
de wereld van
onze stilte en
duisternis
binnen

Wat is erger: doof zijn of blind?
Doof. Altijd een moeilijke communicatie. Opgesloten in jezelf, nooit hoor je de prachtigste muziek. Je leeft in de wereld van de stilte.
Of is het toch erger om blind te zijn? Nooit zie je de schitterende natuur, of de overvloed van stralende kleuren en fascinerende vormen. Je betast het gezicht van iemand die je lief en dierbaar is, om tenminste nog een indruk te krijgen van hoe die eruitziet. Blind ... je waart altijd maar rond in de wereld van het donker.

Wat is erger: doof of blind?
Als kind hoorde ik mijn grootvader en grootmoeder hierover discussiëren. Hij was doof geworden en zij blind, staar. 'Als je doof bent, dan kun je nooit eens ...'. 'Ja, maar als je niks meer kunt zien, dan ...'.

Wat is erger? Over één ding waren ze het gloeiend eens. Dat bleek toen we Jesaja 42 en 43 aan tafel lasen. Nog veel erger is het, wanneer je leeft zonder God en je voor Hem verbergt in de wereld van de stilte en het donker.

Doof en blind

Dát was de situatie van Gods volk in de tijd van Jesaja. Israël is Gods dienaar en bode, maar gigantisch doof en blind (42: 18, 19). God had hen werkelijk alles gegeven: een land dat overliep van melk en honing. Een diepe relatie met Hem en geborgenheid bij Hem in de tempel. Met daarin een wereld aan vrede, liefde, bescherming en hoop. Maar al meer zijn ze voor zichzelf gaan leven. Ze laten die rijkdommen niet tot zich doordringen (42: 20). Ze leven zich uit ten kóste van die prach-

tige omgang met God. De Here stuurt de ene profeet na de andere. Maar ze stoppen hun oren dicht. Zelfs als de Here alles door oorlog en vernietiging in vuur en vlam zet, neemt Israël dat nóg niet serieus. Ze dalen steeds dieper in ellende af (42: 18-25). Kanaän staat in lichterlaaie, Jeruzalem verwoest, het volk in ballingschap – niks helpt! Daar zitten ze dan, doof en blind. Een wereld van duister en diepe stilte heeft zich tussen hen en God ingeschoven. Maar daarvan leren doen ze niet. Dan zeg je toch: dit is het einde! Hier loopt heel de heilsgeschiedenis vast.

Mijn volk

Maar dan gebeurt er aan het begin van Jesaja 43 iets apart! De toon van de Here verandert helemaal. De ene belofte tuimelt over de andere. 'Welnu, dit zegt de HEER die jou schiep, Jakob: Wees niet bang, want Ik zal je vrijkopen' (43: 1). God spreidt zijn Vaderarmen wijd uit. Hij roept: 'Geef hier! Laat los! Breng mijn zonen terug van verre, mijn dochters van de einden der aarde' (43: 6). Ja, het is blind en doof, maar het is mijn volk!

Wat is er dan gebeurd? Zijn de Israëlieten dan eindelijk gaan luisteren? Nee, helemaal niet. Aan de kant van Israël is niets veranderd. Maar Góð heeft zich omgekeerd – ondanks zijn toorn! Hij kán Israël niet vergeten. Gods hart gaat open: 'Wat ben je toch kostbaar in mijn ogen. Ik hou zoveel van jou!' Dát is het wat alles anders maakt.

Wat proef je hier de liefde van een Váder. Zo kijkt de Here naar zijn volk. Hij heeft het over mijn zonen en dochters (43: 6). 'Allen over wie mijn naam is uitgeroepen' (43: 7). Daar horen wij ook bij, u, jij en ik. Kinderen aan wie God zich verbonden heeft door een eed.

God zelf **opent met de kracht van zijn liefde onze ogen** voor dat licht!

En de Here wil het beste wat Hij heeft prijsgeven om zijn kostbare kinderen te redden.

‘Voor jou geef ik Egypte als losgeld, Nubië en Seba ruil ik in tegen jou.’ Dat is heel Noordoost Afrika, met de rijke, hoogontwikkelde culturen uit die tijd. Waar de wereldmachten van Assyrië, Babylonië en Perzië altijd hun begerige en grijpgrage klauwen naar hebben uitgestrekt. God geeft ze zo weg, als losgeld voor dat armoedige overblijfsel van Israël. Verschoppelingen, die nog steeds doof en blind zijn voor de liefde van God. Voor hen heeft de Here alles over!

Dit is een voorbode van die volledige openbaring van Gods diepe liefde, toen Hij de Here Jezus stuurde. Jezus kwam de wereld van onze stilte en duisternis binnen. Daarin ging Hij ten onder.

‘Een man die zijn gelaat voor ons verborg, veracht, door ons verguisd en geminacht. Maar hij was het die onze ziekten droeg, die ons lijden op zich nam. Wij echter zagen hem als een verstoteling, door God geslagen en vernederd. Om onze zonden werd hij doorboord, om onze wandaden gebroken’ (53: 3-5).

God had nog veel meer voor ons over dan alleen Egypte, Ethiopië en Seba. Hij gaf zijn eigen Zoon! Die betaalde de liefde van God voor dove en blinde mensen. Ook voor óns, want die wereld van duister en stilte is van nature ook de wereld van ons.

Klank en licht

‘Het volk dat in duisternis leefde, zag een schitterend licht, en zij die woonden in de schaduw van de dood werden door het licht beschenen’ (Mat. 4: 16).

God zelf opent met de kracht van zijn liefde onze ogen voor dat licht! Met de kracht van die liefde openen zijn woorden dove oren. Zoals de Heiland in ons midden was: blinden gaf Hij

het licht in de ogen terug. Doven bevrijdde Hij uit de wereld van de stilte en Hij maakte hen open voor de klank van zijn liefde. De klank en het licht van het echte leven.

Je hoort hier dus een woord rechtstreeks uit het hart van God: Ik heb je lief. Kostbaar ben je in mijn ogen! Twijfel er niet aan, ik heb het met doopwater op je voorhoofd geschreven.

Is het dan niet belangrijk jezelf te vragen: Maar hoe ga ik dan om met Hem? De Here vergeet ons nooit. Maar het kan wel zijn dat wij de Here vergeten. Of dat Hij je weinig meer zegt. Je hebt zo je eigen gedachten en vragen. Die zuigen je steeds meer je eigen wereld in, waar het vaak zo leeg en donker is en stil. Wij zijn echt niet beter dan het Israël van toen. Het is zijn liefde die ook kan toornen, waarmee God zichzelf voor ons verbergen kan.

Toch blijft die stem je roepen: ‘Kostbaar ben je in mijn ogen’. Niet in de zin van: het valt kennelijk nog wel mee met mij. Natuurlijk, ik ben niet brand-schoon, maar met een beetje goede wil kom ik een heel eind. De Here ziet in mij vast nog veel goeds.

Kostbaar ben je inderdaad, maar niet vanwege jezelf. Kostbaar ben je in Góds ogen. Ogen vol Vaderliefde, die de weg afspeuren of de verloren zoon al thuiskomt.

Kostbaar, dat zegt de Here niet in het algemeen. Hij spreekt tegen de nakomelingen van Abraham. Aan wie God

zich verbonden heeft met een eed. Kostbaar vanwege die verplichting uit liefde, die Hij op zich genomen heeft tegenover Abraham en zijn nageslacht.

Zo goed zijn we niet. Jesaja 42 laat het duidelijk zien. Aan onszelf overgelaten eindigen we in het duister. Maar dan ook verder. Zondaar ben ik én kostbaar in Gods ogen. Zo werkelijk als het eerste is – dat vertelt Jesaja 42 –, zo vast en zeker is ook het tweede – dat laat Jesaja 43 ons zien.

Klankkast

De liefde van God gaat zo ver, dat zijn Zoon ook de Heilige Geest voor ons heeft verworven. Die wil Gods liefde in je laten resoneren als in een klankkast. In bekering allereerst. Hij laat Gods liefde door jou heen weer bij Hem terugkomen.

Daarom geeft Hij ons zijn goede geboden. Ze tekenen de volmaakte liefde van Christus uit. De Geest wil je vernieuwen naar zijn beeld. Oefen je in geloof, liefde, vrede, goedheid en geduld. Al de profeten bouwen op die wet voort. Evenals de Psalmen en de Wijsheid. In de Bergrede laat Christus de diepte van die geboden zien.

Jezus wil dat onderwijs in je gaan vervullen. Dat is werk van zijn Geest. Daar heeft God ook récht op. Hij is het kostbaarste voor óns. ■

De gevaren van kerkstrijd

Kerkstrijd – goede kans dat je je als lezer van dit blad daarin verwickeld voelt, of daarin verwickeld bent geweest. Je hebt moeite met de koers van de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt). Misschien ben je in discussie met je kerkenraad en heb je het gevoel tegen een muur aan te lopen. Misschien heb je deze fase erop zitten en heb je je onttrokken aan deze kerken. Je hebt je aangesloten bij een gemeente in een ander kerkverband.

Maar nog altijd draag je de herinneringen met je mee aan de strijd in de gemeente, en de broeders en zusters die daarin een rol speelden. Als je aan de GKv denkt komen er gevoelens boven van teleurstelling en boosheid, maar ook van verdriet.

Ik schrijf dit omdat ik daar zelf ook last van heb. De afgelopen jaren werden voor mij als beginnend predikant bepaald door strijd binnen mijn gemeente en het kerkverband. Dat heeft mij getekend. En ik heb me afgevraagd wat het met mij gedaan heeft. Nu is dit artikel niet de plaats voor persoonlijke ontboezemingen. Wel wil ik vanuit mijn persoonlijke reflectie het een ander doorgeven over de geestelijke gevaren die kerkstrijd voor ons persoonlijk met zich meebrengt, en hoe we daarmee om moeten gaan.

Jezelf in de gaten houden

Paulus leert ons dat wij in de kerk verantwoordelijk zijn voor elkaar. We zijn aan elkaar gegeven om elkaar op te bouwen, voor struikelen te behoeden en van een verkeerde weg terug te brengen. Dat geldt voor individuele broeders en zusters. Maar je kunt dat ook doortrekken naar het geheel van een gemeente of een verband van gemeenten. Tegelijk klinkt daarbij steeds de waarschuwing: 'Houd ondertussen uzelf in het oog' (Gal. 6:1, Hand. 20:28). In een kerkstrijd nemen wij altijd onszelf mee. Onze oude mens speelt ons parten bij alles wat we denken en doen (Rom. 7:23). We kunnen strijden voor een rechtvaardige zaak, maar daarin een verkeerde houding aannemen of op een andere manier fouten maken. Daarom moeten we ons eigen werk toetsen, zegt Paulus (Gal. 6:4).

¹ J. Trigland, *De recht-gematigde christen*, Zwijndrecht, Van den Berg, 1983, p. 20.

Munitiearsenaal

Boos worden

Ik ga ervan uit dat je strijdt of streed voor een goede zaak. Maar er wordt niet geluisterd. Argumenten worden weggevuurd. De kaart van de verdraagzaamheid en het 'ieder mag zijn eigen mening hebben' wordt gespeeld. Er wordt oneerlijk gereageerd. En dat roept verontwaardiging bij je op. Dat kan op zichzelf goed zijn. Er is zo iets als heilige boosheid. Die zie je bij Mozes, als hij de Sinai afdaalt en het volk ziet dansen om het gouden kalf (Ex. 32). En bij Paulus, die uitroept: 'Uitzinnige Galaten, wie heeft jullie betoverd?' (Gal. 3:1). Tegelijk ging die verontwaardiging bij hen samen met liefde voor de gemeente van God. Mozes wilde zelfs wel uit het boek van God geschrapt worden, als het volk maar gespaard bleef.¹ En Paulus deed er alles aan om de Galaten terug te winnen voor het ware evangelie van Christus.

Op dit punt moeten wij onszelf toetsen. Ik kan de zaak van God namelijk op zo'n manier tot de mijne maken, dat alles gaat draaien om mij, om mijn gelijk en mijn eer. Dan is het niet meer het belangrijkste dat God wordt recht gedaan, maar dat mij wordt recht gedaan. En niet dat mijn broeder of zuster teruggebracht wordt van een verkeerde weg, maar dat hij of zij mij gelijk geeft. En als ik dat niet krijg, of misschien ook nog oneerlijk behandeld word, ga ik wrok en boosheid koesteren tegen die ander.

Ik kan de zaak van God op zo'n manier tot de mijne maken, dat alles gaat draaien om mij, om mijn gelijk en mijn eer

Het is dus belangrijk om mijn eigen verontwaardiging te onderzoeken. Gaat het me daarin om de zaak van de Here en het heil van mijn broeders en zusters, of om mijn eigen recht en eer? Stel jezelf bijvoorbeeld de vraag: Ben ik bereid net als Jezus onrecht te lijden voor de zaak van de Here en voor het welzijn van zijn gemeente? En kan ik daar blij om zijn? Daaruit blijkt toch dat zijn Geest in mij woont (1 Petr. 4:14)? En onderzoek je gebedsleven: Bid ik of de Here het hart van mijn broeders en zusters, mijn kerkenraad of predikant, wil openen voor zijn Woord? En vraag ik Hem om recht te doen, zodat ik

vergevingsgezind kan zijn als mij onrecht wordt aangedaan (Rom. 12:19)? En ga na of je de fouten van een broeder, een predikant, een synodelid gebruikt om hem zwart te maken bij anderen, of dat je probeert – zonder de zaken die gezegd

Er is werk aan de winkel om 'voor zover het in jouw macht ligt in vrede te leven met alle mensen'

moeten worden te verzwijgen – zijn eer en goede naam zoveel mogelijk te beschermen (1 Petr. 4:4). En hoe ga je om met broeders en zusters van wie je kerkelijk afscheid nam, of zij van jou? Er is werk aan de winkel om 'voor zover het in jouw macht ligt in vrede te leven met alle mensen' (Rom. 12:18).

Eigengerechtigheid

Opkomen voor de zeggenschap van Christus over zijn gemeente is de taak van een christen. Wij zijn met de heilige Geest gezalfd tot profeet om 'Christus' naam te belijden, niet alleen buiten maar ook in de kerk. Daarin komt tot uitdrukking dat je door het geloof een lid van Christus bent en deelt in zijn zalving (HC, zondag 12).

Ook hier ligt een gevaar op de loer, namelijk dat wij onze rechtvaardiging baseren op onze heiliging. Daarmee bedoel ik dat we onze waarde voor God baseren op onze goede werken. Ook op ons goede werk van 'orthodoxie'. Wij belijden dat God ons rechtvaardigt door het geloof in Jezus Christus *zonder de werken van de wet* (Rom. 3:28). Maar zomaar kunnen we ons laten voorstaan op onze trouw aan de Here, als we die vergelijken met de (bewuste of onbewuste) ontrouw van broeders en zusters. 'Dank u dat ik niet ben als die broeder of zuster daar, want ik vind dit en ik doe dat niet, en ik strijd daar toch voor ...' Dan zijn we niet anders dan die farizeeër die zichzelf heel wat vond, als hij zich vergeleek met rovers en echtbrekers, en zeker met die tollenaar naast hem. Jezus zegt niet dat die farizeeër maar een huichelaar was. Daadwerkelijk leefde hij beter dan die anderen. Maar zijn fout was: hij baseerde daarop zijn gerechtigheid voor God. En daarom ging hij, in tegenstelling tot die tollenaar die de Here om genade smeekte, niet gerechtvaardigd naar huis. Want wie zichzelf verhoogt,

zal door God vernederd worden. Maar wie zichzelf vernedert, zal verhoogd worden (Luc. 18:9-14).

Wij blijven tegenover de Here ons leven lang zondaren die alleen door de verdiensten van de Here Jezus voor Hem kunnen bestaan. Als je de Here trouw dient, dan is dat Gods genade in jou (Ef. 2:10). Niet Hij is ons dank verschuldigd voor onze goede werken, maar wij Hem (NGB, art. 24). Ook op dit punt kun je jezelf toetsen: zie je het als Gods onverdiende genade in je leven dat hij je trouw maakt aan zijn Woord en verlang je daarin te groeien? En besef je dat ook jij daarin nog maar

(Ef. 4:15). Maar als wij één lichaam zijn, moeten we de schuld van kerkelijk verval niet te snel op anderen afschuiven. We zien in de Bijbel juist dat oprechte gelovigen zich de schuld van heel Gods volk persoonlijk aantrekken. 'Men doet dan niet enkel belijdenis van eigen zonde, maar betreft daarin ook die van de voorgelachten en de tijdgenoten: de geestelijke verwording is een historisch geworden geheel, waarin de bidder zich weet opgenomen.'² Je ziet dit bijvoorbeeld in de gebeden van Ezra, Nehemia en Daniël (Ezra 9:6 en 15; Neh. 1:6; Dan. 9: 4-19). Speelt deze notie een rol in ons bezig zijn met de ontwikkeling van de kerk in onze tijd, ook in onze gebeden?

**Heb je er verdriet
van als de kerk waar
je bij hoort of hoorde
een verkeerde kant
op gaat, of heb je er
een bepaald belang bij,
omdat je dan 'punten
kunt scoren?'**

een klein begin van gehoorzaamheid hebt? Heb je er verdriet van als de kerk waar je bij hoort of hoorde een verkeerde kant op gaat, of heb je er een bepaald belang bij, omdat je dan 'punten kunt scoren?' Wat zegt jou de verzuchting van Paulus dat hij voortdurend een diep verdriet voelt om zijn broeders en zusters uit het joodse volk en zelfs bijna zou bidden zelf vervloekt en van Christus gescheiden te zijn (Rom. 9:3)?

Gemeenschappelijke schuld

In een kerkelijke strijd is het gevaar groot te gaan denken in termen van wij en zij. Mensen worden vaak ingedeeld in progressief en conservatief, of vooruitstrevend en behoudend. Zo kun je tegenover elkaar komen te staan, door 'identiteitsmarkers' die mensen aan elkaar geven. Maar zo deelt de Here ons niet in. We zijn allemaal leden van Christus' lichaam. Samen gedoopt in Hem en geroepen om toe te groeien naar Hem die ons Hoofd is, door ons in liefde aan de waarheid te houden

Eerste liefde

De afgelopen jaren ging de kerkelijke strijd in de Gkv over man, vrouw en ambt. Nu gaat het over de nieuwe kerkorde. Straks over homoseksualiteit. Steeds zijn er concrete zaken waar je je mee bezig moet houden. Als je predikant bent is dat extra het geval, omdat je de ambtelijke verantwoordelijkheid hebt om samen met je kerkenraad geestelijk leiding te geven aan de gemeente. Zelf heb ik gemerkt dat je zo druk kunt zijn, en zo gefocust op de issues die spelen, dat je gemakkelijk losraakt van de voedingsbron van Gods Woord. Je geloof en leven als christen gaan cirkelen rondom deze dingen en dreigen daarin op te gaan. De Here zegt zoveel meer in zijn Woord, maar omdat mijn bezig zijn met zijn Woord bepaald wordt door wat er in de kerk aan de hand is, wordt mijn focus beperkt. Gemakkelijk wordt Gods Woord een 'munitiearsenaal' voor de kerkelijke strijd. Maar de Bijbel zegt dat elk Schriftwoord door God is ingegeven, en nuttig 'om op te voeden in de gerechtigheid opdat de mens van God volmaakt zou zijn, tot elk goed werk volkomen toegerust' (2 Tim. 3:16, 17). En Psalm 1 tekent het Woord van God als het water waarin Gods kinderen met hun wortels geplant zijn, waardoor ze leven en tot bloei komen. Is Gods Woord dát voor mij?

**Gemakkelijk wordt
Gods Woord een
'munitiearsenaal'
voor de kerkelijke strijd**

De Here Jezus prijst de gemeente van Efeze omdat zij dwaalleer verwerpt en de prediking van rondreizende leraars nauwgezet toetst. Maar, vervolgt hij, 'dit heb ik tegen u: u hebt de liefde van weleer opgegeven' (Op. 2:4). Je kunt bezig zijn vanuit Gods Woord dwaalleer te bestrijden, maar ondertussen zelf vervlakken in het leven met de Here en in de strijd met je eigen 'oude ik'.³

Om hierbij een concreet voorbeeld te geven: je kunt de omgang met de Bijbel en het m/v-besluit van de synode van Goes en Meppel wel verwerpen. Maar daarmee zijn we er niet. Maken wij zelf ons het bijbels onderwijs over man en vrouw eigen? En passen we het toe in ons leven? Dat is nodiger dan ooit, nu de samenleving in rap tempo afscheid neemt van het door God geschapen onderscheid tussen man en vrouw.⁴

Slot

In een tijd van kerkstrijd is het belangrijk om op onszelf te blijven letten. Wij hebben altijd weer de neiging om onszelf te verzelfstandigen ten opzichte van de Here Jezus. Dan wordt het onze strijd. Gebaseerd op ons eigen inzicht. In onze eigen kracht. Gericht op onze eigen eer. Daarvoor waarschuwde de Here Jezus zijn leerlingen al voordat Hij hen de wereld inzond. Daarom bond Hij hun op het hart: 'Ik ben de wijnstok, u de ranken; wie in Mij blijft, en Ik in Hem, die draagt veel vrucht. Maar zonder Mij kunt u niets doen' (Joh. 15:5). ■

2 J. Meijer, *Wat zegt de Bijbel over het gebed?* Kampen, Kok, 1965, p.55

3 Zie hierover de mooie preek van ds. T. Dekker, *Wie een oor heeft... Studies over de brieven aan de zeven gemeenten*, Woord en Wereld, 1996, p. 14-15.

4 Denk hier aan de bezinningsgroep Bijbels Beraad man/vrouw, die zowel bijbels-theologisch als praktisch met deze vragen bezig is.

**Je kunt zo druk zijn,
en zo gefocust op
de issues die spelen,
dat je losraakt van
de voedingsbron
van Gods Woord**

SCHRIFTGEZAG EN VRIJHEID VAN EXEGESE

Op 24 september hield de Kerngroep Bezinning GKv een studiedag. Dr. Gert van den Brink besprak daar in een lezing de opvattingen over de Schrift in het synoderapport *Elkaar van harte dienen*. Dit rapport vormde de onderbouwing voor de besluiten van de Generale Synode van Goes (2020) over vrouwelijke ambtsdragers.

De lezing is inmiddels gepubliceerd in een bundel die de kerngroep uitgeeft onder de titel *Het Woord in geding*.

De redactie van *Nader Bekeken* kreeg toestemming van dr. Van den Brink en van de kerngroep om een samenvatting te plaatsen.

In hoofdstuk 5 van het rapport *Elkaar van harte dienen* (EVHD) wordt expliciete aandacht gegeven aan het thema 'Hermeneutiek en Schriftgezag'. Volgens de synode en volgens EVHD blijft het Schriftgezag gehandhaafd, ook al worden bepaalde teksten over de rol van de vrouw in kerk en gemeente nu anders gelezen

dan men vroeger deed. Niet iedereen is hiervan overtuigd. Kiest EVHD voor een andere duiding van Schriftgezag? Is er sprake van een andere hermeneutiek? Zijn de klassieke, reformatorische opvattingen over de helderheid en de autoriteit van de Schrift als Woord van God nog wel te combineren met wat EVHD stelt? In deze bijdrage wil ik nagaan welke opvattingen daarover in EVHD aan de orde komen.

Inleiding

Deze lezing bestaat uit vier onderdelen.

Ik begin met een samenvatting van het rapport *EVHD* aan de hand van vijf kernwoorden: exegese; vrijheid van exegese; onbepaaldheid; Schriftgezag; en vertolken.

Daarna geef ik een duiding en analyse van deze kernwoorden.

Dan maak ik een uitstap (*excurs*) naar de moderne filosofie en hermeneutiek, met name naar het werk van de Duitse filosoof Hans-Georg Gadamer. Dit kan verhelderen wat het rapport betoogt. (NB Dit onderdeel nemen we hier niet over, red.).

Tenslotte laat ik zien wat de consequenties zijn voor de praktijk van het kerkelijke leven als mijn analyse correct is.

Ik citeer zowel uit de officiële versie (OV) als uit de publieksvriendelijke versie (PV) van het rapport.

I. Samenvatting van Elkaar van harte dienen in vijf kernwoorden

1. Exegese

Het eerste kernwoord is *exegese*. Het rapport omschrijft exegese als de uitleg van een concrete tekst, en hermeneutiek als de bezinning op wat uitleggen en interpreteren is.

De titel van hoofdstuk 5 van *EVHD* luidt 'Hermeneutiek en Schriftgezag'. Maar hoewel hier het begrip hermeneutiek genoemd wordt, wil men een discussie over oude en nieuwe hermeneutiek voorkomen. We lezen: 'In de bezinning op man/vrouw en ambt speelt hermeneutiek wel een rol, maar niet langs de scheidslijn oude en nieuwe hermeneutiek' (OV 42).

Die intentie is positief. *EVHD* neemt

ook afstand van een 'vorm van hermeneutiek waarbij de lezer zelf in de Bijbel mag lezen wat hij of zij wil, net zoals iedereen iets anders kan en mag zien in een modern kunstwerk'. Dat het rapport een dergelijke plooi-bare hermeneutiek niet wil, kunnen we winst noemen. Hermeneutiek is niet één van de kernwoorden in het rapport.

2. Vrijheid van exegese

In de kerk is er *vrijheid van exegese*, zo stelt het rapport.

Vrijheid van exegese speelde een grote rol in de Reformatie. Luther stelde dat niet de paus, maar de Schrift het hoogste en definitieve gezag heeft. De traditie en uitspraken van de kerk

dat het staat in de lijn van deze reformatorische overtuiging. Daarom maak ik van *vrijheid van exegese* een afzonderlijk kernwoord, naast het eerste kernwoord *exegese*.

3. Onbepaaldheid

Het derde kernwoord is *onbepaaldheid*. Nu wordt het spannend. Dit woord komt niet letterlijk in *EVHD* voor, maar het geeft wel goed weer wat *EVHD* beoogt: wij mogen de exegese niet bepalen of vastleggen, en ze moet dus onbepaald blijven. Enkele citaten die dit duidelijk maken: 'De kerk, de traditie of de confessie (belijdenis) mogen de uitleg van de Schrift niet vastleggen' (OV 42). En: 'In de praktijk betekent dat dat niet een

EVHD presenteert de vrijheid van exegese als de voortgaande, maar ook eindeloze zoektocht naar de betekenis van de tekst, zonder die ooit definitief te kunnen bereiken

moeten aan de Schrift worden onderworpen. Terecht zegt *EVHD* dan ook: 'De kerk bepaalt niet wat het Woord zegt (PV 43), maar omgekeerd: 'het Woord bepaalt wat de kerk zegt' (OV 43). Dit is cruciaal: de kerk kan niet opleggen wat de Bijbel zou moeten zeggen, maar de Schrift is haar eigen uitlegster.

Het gaat bij deze term dus niet om de vrijheid die de exegeet (predikant) heeft om zelf te bepalen hoe hij een tekst uitlegt, maar om het vrij zijn van de inmenging van kerk en traditie. Het rapport wil met de uitdrukking 'vrijheid van exegese' duidelijk maken

synode, een predikant of jij bepaalt wat Gods Woord zegt' (PV 43; cursivering GAvdB). En: 'Wie denkt een bepaalde exegese vast te kunnen leggen, plaatst zichzelf boven Gods Woord. Daarom is er vrijheid van exegese' (PV 54; cursiveringen GAvdB).

Voor het rapport zijn onbepaaldheid en vrijheid van exegese blijkbaar identiek – of in ieder geval onafscheidelijk. Ze veronderstellen elkaar wederzijds. Het is cruciaal om dit verband te zien. *EVHD* presenteert de vrijheid van exegese als de voortgaande, maar ook eindeloze zoektocht naar de betekenis

van de tekst, zonder die ooit definitief te kunnen bereiken. Want de betekenis is onbepaald en moet ook onbepaald zijn. Het rapport ziet de onbepaaldheid van de betekenis van de Bijbeltekst niet als een gebrek, maar als een verworvenheid die we niet moeten proberen te beëindigen, maar die we juist moeten beschermen. Wie niet wil leven met de onbepaaldheid van de betekenis ondermijnt de reformatorische rijkdom van de vrijheid van exegese. Door de vrijheid van exegese en de onbepaaldheid van de betekenis zo nauw aan elkaar te verbinden doet het rapport twee dingen. Het doet een *hermeneutische* bewering: de exegese en uitleg van een tekst kan en mag nooit worden vastgelegd en bepaald; wie dat wel doet, plaatst zich boven de Schrift en niet eronder. En het doet een *historische* bewering: wie denkt wel te weten wat de definitieve betekenis van de Schrift of van een tekst is, verzet zich tegen de reformatorische Schriftbeschouwing; hij laat de Schriftvisie los die in de geschiedenis van de Reformatie wezenlijk is geweest voor de gereformeerde kerken. Zelf onderscheid ik de beide kernbegrippen en ik zie ze niet als onafscheidelijk. De vrijheid van exegese is wel een klassiek-gereformeerde notie; de onbepaaldheid van de uitleg niet.

4. Schriftgezag

Als vierde kernwoord noem ik *Schriftgezag*. Dit woord staat in de titel van hoofdstuk 5: 'Hermeneutiek en Schriftgezag'. Wat bedoelen we precies met Schriftgezag? Theologen maken onderscheid tussen formeel en materieel Schriftgezag. Formeel Schriftgezag gaat over de vraag: *waarom* zou ik de Bijbel gezag verlenen? Het antwoord is: omdat het God is die spreekt. Materieel Schriftgezag gaat over de vraag: *wat* geloof ik dan concreet, als ik de

Bijbel geloof? Of: wat heeft God gezegd en gesproken? Wat is de inhoud van de Schrift?

Het valt op dat het rapport het gezag van de Schrift *formeel* duidt en niet *materieel*. Het zegt niets over het gezag van de *inhoud* van de Schrift, alleen over onze houding ten opzichte van de Schrift: 'Schriftgezag is het eerbiedig en oprecht luisteren naar wat God zelf ons in zijn Woord openbaart' (PV 44).

Het rapport zegt niets over het gezag van de inhoud van de Schrift, alleen over onze houding ten opzichte van de Schrift

En: 'We hebben te maken met verschillen in interpretatie van de Schrift tussen mensen die allemaal het gezag van de Schrift erkennen' (OV 44). Het rapport benadrukt dus wel de reden *waarom* wij gezag aan de Schrift toekennen, maar geeft geen antwoord op de vraag *wat* wij dan geloven en wat God ons feitelijk heeft geopenbaard. En dat is begrijpelijk, want als het zou zeggen: 'Dit en dit is de onopgeefbare inhoud van de Schrift', zou het de *onbepaaldheid* hebben prijsgegeven.

5. Vertolken

Het laatste kernwoord is *vertolken*. Eerst enkele citaten: 'Bezinning op nieuwe vragen kan alleen vanuit het getuigenis van de Schrift zelf plaatsvinden en langs die weg doorzichtig en legitiem worden. Die nieuwe bezinning kan worden omschreven als vrijheid van exegese' (OV 42). 'Er bestaat in de kerk altijd een mogelijkheid van nieuwe bezinning [...]

Die nieuwe bezinning kan worden omschreven als vrijheid van exegese. Dat wil zeggen dat we met een nieuw, actueel vraagstuk teruggaan naar de Schrift zelf en haar opnieuw proberen te verstaan' (OV 44).

'Elke tijd stelt nieuwe vragen aan Gods Woord. Het antwoord op die vragen kan alleen door een nieuwe bezinning op Gods Woord gevonden worden. Die nieuwe bezinning is het-

zelfde als vrijheid van exegese' (PV 45). Deze citaten zeggen, samengevat: *nieuwe situaties vragen om een nieuwe exegese*. Het rapport noemt dit *vertolken* (OV 44). Vertolken houdt in dat 'een bepaalde afstand wordt overbrugd' (OV 44). Vermoedelijk is hier de afstand tussen de situatie waarin de Bijbeltekst geschreven werd en de actuele situatie bedoeld. Dit vertolken is, aldus het rapport, geen eenvoudige zaak. De betekenis van de tekst is *onbepaald*, maar er moeten wel *bepaalde* praktische besluiten worden genomen. In de woorden van *EVHD*: 'De kerk, de traditie of de confessie (belijdenis) mogen de uitleg van de Schrift niet vastleggen, *maar* de kerk moet wel op grond van exegese besluiten nemen met het oog op de kerkelijke praktijk' (OV 42, cursivering GAvdB). Vertolken is dus een voorlopige actuele interpretatie van de Schrift voor de huidige kerkelijke praktijk. Deze vertolking legt de Schrift niet vast, ze

is tentatief (tastend), tijdelijk. In de toekomst kan een andere vertolking nodig of wenselijk zijn. Maar omdat de kerkelijke praktijk nu eenmaal om beslissingen vraagt, neemt de kerk voorlopige, praktische, tijdelijke maatregelen die echter niet mogen worden gezien als consequentie van een vastgelegde Schriftuitleg.

II. Duiding van kernwoorden

Nu wil ik deze kernwoorden nader duiden en analyseren.

1. Exegese

Het is goed dat het rapport aandacht vraagt voor de exegese. Maar nadruk op de exegese heeft alleen zin als wij ervan overtuigd zijn dat de Schrift helder is. Alleen dan kan een goede exegese de betekenis van de Schrift bepalen en vastleggen. Luther heeft het belang van de helderheid van de Schrift met grote nadruk uitgesproken tegen de sceptische opstelling van Erasmus.

De rooms-katholieke kerk zei dat de uitleg van de Schrift nooit zoveel helderheid en duidelijkheid kan opleveren dat we aan de Schrift genoeg hebben. Daarom vond ze dat we kerk en traditie nodig hebben als externe gezagsinstanties die vastleggen wat de betekenis van een tekst is.

Daartegen heeft de Reformatie zich verzet, met een beroep op de helderheid van de Schrift. Een aandachtige en grondige exegese binnen een Bijbelse theologie is voldoende om de betekenis van de Schrift te achterhalen. Dit vinden we ook in artikel 5 NGB, waarnaar het rapport verwijst. Niet de kerk en de traditie, maar de Schrift zelf bepaalt de betekenis van de tekst.

2. Vrijheid van exegese

De vrijheid van exegese betekent voor de Reformatie: vrij van de inmenging van de kerk; vrij van de inmenging van de traditie. Vrij van aanvullingen, vrij van andere gezagsinstanties. Het betekent niet: zonder eindpunt, zonder helderheid, een eindeloos proces. Het is dus niet: vrij van bepaaldheid, vrij van beslistheid.

wij dat niet doen. Volgens het rapport leidt het proces van exegese tot telkens andere verklaringen, volgens de Reformatie leidt de exegese tot een stabiele verklaring.

Hierin kiest het rapport *EVHD* dus beslist een andere weg. De vrijheid van exegese is voor het rapport verbonden aan de vraag *of* de betekenis kan worden bepaald en vastgelegd. Voor de

De vrijheid van exegese betekent voor de Reformatie: vrij van de inmenging van de kerk; vrij van de inmenging van de traditie... Het is dus niet: vrij van bepaaldheid, vrij van beslistheid

De vrijheid van exegese vloeit voor de Reformatie voort uit de overtuiging dat wij wel degelijk de betekenis van de Schrift kunnen bepalen en vastleggen. Juist daarom sprak men het vertrouwen uit in de vrijheid van exegese. Omdat de betekenis van de tekst niet onbepaald en eindeloos vluchtig is, is de exegese een geschikt en adequaat instrument om de betekenis van de tekst te bepalen.

Het is duidelijk dat het rapport een totaal andere betekenis verleent aan dit kernwoord. De suggestie dat het rapport net als de Reformatie pleit voor vrijheid van exegese is hermeneutisch en historisch onjuist.

3. Onbepaaldheid

Volgens de Reformatie leidt de vrijheid van exegese tot bepaaldheid, volgens het rapport tot onbepaaldheid. Volgens de Reformatie moeten en willen wij de betekenis van de Schrift vastleggen, volgens het rapport mogen

Reformatie echter aan de vraag *hoe* de betekenis kan worden vastgelegd. Niet de Reformatie maar juist de Rooms-katholieke Kerk verdedigde de opvatting dat de Schriftbetekenis niet door de exegese kan worden bepaald. Het rapport lijkt zich hier bij de visie van de Roomse Kerk aan te sluiten en niet bij die van de Reformatie. Als Luther dezelfde visie op de onbepaaldheid van de betekenis van de tekst had gehad als *EHVD*, dan was de Reformatie er nooit gekomen.

Het lijkt erop dat in *EVHD* wel een voorlopige exegese is toegestaan, en dat we ook mogen spreken over de *beste* exegese (in die zin dat van drie exegeses a, b en c exegese c de beste is), maar dat het niet terecht is om te spreken over de *juiste* exegese of over de *ware* uitleg. Dat zou immers botsen met de onbepaaldheid die volgens *EVHD* bij de vrijheid van exegese behoort.

4. Schriftgezag

Volgens het rapport is het Schriftgezag voldoende gewaarborgd als wij eerbiedig en oprecht luisteren naar de Bijbel en telkens weer naar de Schrift gaan met onze vragen. Het is slechts een formeel gezag. 'Komen we vanuit de vrijheid van exegese tot een nieuwe interpretatie, dan is het Schriftgezag niet in het geding' (OV 44). Over materieel Schriftgezag spreekt het rapport niet. *EVHD* maakt niet duidelijk of bepaalde geloofswaarden onomstotelijk vast staan en onopgeefbaar zijn voor het christelijke geloof. Mogelijk is dit rapport daarop niet gericht, maar de vraag lijkt me wel ter zake. Als het Schriftgezag geen materiële component heeft, kennen orthodoxie en vrijzinnigheid op dezelfde manier gezag aan de Bijbel toe. Ook vrijzinnige theologen hebben immers in hun eigen overtuiging gelovig ontzag voor de Bijbel en willen 'eerbiedig en oprecht luisteren' naar de Bijbel.

We kunnen niet zeggen dat het rapport geen materieel Schriftgezag erkent. Maar veel verwarring en onduidelijkheid zou zijn weggenomen als het rapport zich hierover had uitgesproken. Wat geloven wij inhoudelijk en materieel op grond van wat de Schrift ons helder en duidelijk heeft bekend gemaakt?

5. Vertolken

De vorige vier kernwoorden circelen allemaal rondom de vrijheid van exegese. Omdat het rapport veel nadruk legt op het belang van *vertolken* moeten we nu ingaan op de vraag wat het eigenlijk bedoelt met exegetiseren, uitleggen en betekenis verlenen aan een tekst. Dus komt alsnog de hermeneutiek voor de dag...

De voorbeelden van vertolkingen die het rapport geeft, zijn ethische vraag-

stukken: 'de legitimiteit van slavernij en apartheid en de visie op de plaats van de vrouw in de maatschappij' (OV 44). Dit zijn allemaal praktische situaties, waarbij de vraag is hoe specifieke Schriftgegevens op de concrete (moderne, actuele) situatie moeten worden toegepast.

In de traditionele hermeneutiek wordt onderscheid gemaakt tussen het uitleggen (*explicatio*) en het toepassen (*applicatio*) van een tekst. Eerst legt de uitleg de betekenis van een tekst vast, en vervolgens rijst de (lastige) vraag

hoe de tekst kan worden toegepast op een situatie die als zodanig niet in (de tijd van) de Bijbel voorkwam. In verschillende situaties kan de toepassing verschillen, maar de uitleg niet. Wat bedoelt het rapport nu met vertolken? Het lijkt erop dat *EVHD* met vertolken de *combinatie* van explicatio en applicatio bedoelt. Vertolken houdt niet alleen in dat de Schrift op een concrete situatie moet worden toegepast, maar ook dat de Schrift elke keer opnieuw moet worden uitgelegd, aldus *EVHD*. Nieuwe situaties vragen niet alleen om een nieuwe toepassing, maar ook om een nieuwe exegese. Veranderde omstandigheden vragen om een nieuwe uitleg. De Schrift wordt alleen dan actueel en tijd-betrokken vertolkt als ook de *explicatio* wordt gewijzigd.

Zo expliciet als ik het nu zeg, staat het niet in het rapport. Toch lijkt me dit onmiskenbaar de strekking te zijn. De exegese is vrij en onbepaald, en we kunnen de betekenis nooit vastleggen, *want* de betekenis is afhankelijk van de concrete situaties, en die veranderen voortdurend.

We zitten dus met de volgende situatie. Het rapport vermijdt de ingewikkelde discussies over hermeneutiek en richt zich op de exegese. Je kunt dit zien als een poging om een gemeenschappelijke basis te vinden. Maar je

**De strekking van het rapport:
we kunnen de betekenis nooit
vastleggen, want die is afhankelijk
van de concrete situaties, en die
veranderen voortdurend**

kunt het ook zien als een benadering waarin onder het mom van een betoog over de exegese toch een andere hermeneutiek wordt geïntroduceerd. Waar eerdere rapporten uitvoerig en onbekommerd over hermeneutiek spraken, is het opvallend dat nu opeens de notie van de vrijheid van exegese opduikt. De indruk ontstaat dat het gevoelige woord 'hermeneutiek' wordt vermeden, terwijl vervolgens met de benaming 'vrijheid van exegese' hetzelfde wordt bedoeld.

IV. Evaluatie

In de Reformatie gaf de 'vrijheid van exegese' aan dat men ervan overtuigd

was dat de betekenis van een tekst kon en moest worden vastgelegd en bepaald. De exegese mocht vrij zijn en had geen externe hulp van traditie of kerk nodig. Maar in het rapport wordt de 'vrijheid van exegese' voor precies de tegenovergestelde visie gebruikt. De exegese is vrij van een vast te leggen en te bepalen betekenis.

Keer op keer zegt *EVHD* dat de uitleg van een tekst niet mag worden vastgelegd en bepaald. Volgens het rapport verandert de uitleg met elke nieuwe situatie en elke nieuwe toepassing. Wie de uitleg wel zou vastleggen, zou geen ruimte laten voor de nieuwe toepassingen in nieuwe situaties, zo suggereert het rapport.

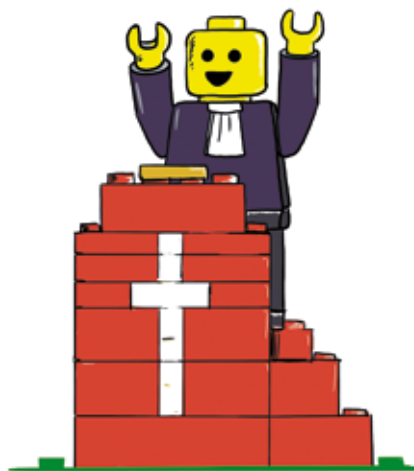
In het rapport worden *explicatio* en *applicatio* niet onderscheiden, maar met elkaar verward en vermengd. Ik denk dat dat een bewuste koers is. Want als die tweedeling wel was gebruikt, dan was in één oogopslag duidelijk dat de beoogde veranderingen in de kerkelijke praktijk niet kunnen worden onderbouwd met een beroep op Gods Woord.

Hiermee staat veel op het spel. De onbepaaldheid van de uitleg van Gods Woord die in *EVHD* wordt verdedigd heeft consequenties voor veel zaken. Ik noem er enkele:

- *Kunnen wij nog ons voordeel doen met wat vroegere gelovigen in de Schriften hebben ontdekt?*
Nee, want hun uitleg was door hun toepassing beïnvloed.
  - *Is er een materiële invulling te geven aan het Schriftgezag, of moet dit slechts formeel blijven?*
Het rapport lijkt die vraag te ontwijken. Maar als er geen materieel Schriftgezag is, zijn er ook geen concrete leerstukken die wezenlijk zijn voor de Bijbelse boodschap. Dan is leertucht onmogelijk en overbodig geworden.
  - *Is het mogelijk om de zaligmakende leer in belijdenisgeschriften vast te leggen?*
Nee, want je kunt aan de Schrift geen vaste betekenis ontlenuen.
  - *Kunnen wij vertrouwen op Gods beloften?*
Hier ging het uiteindelijk om in de Reformatie. Het betoog van *EVHD* gaat veel verder dan een pleidooi voor christelijke bescheidenheid in de uitleg van de Schrift. Er is veel meer aan de orde dan alleen een voorzichtiger benadering van een aantal ethische probleemvelden.
- De kracht, helderheid en duidelijkheid van Gods beloften dreigen te worden ondermijnd. ■
- *Is de Schrift zo helder dat wij weten wat God zegt?*
Nee, want als de situatie verandert, verandert de uitleg; God zegt blijkbaar in elke situatie wat anders.
  - *Is Gods spreken tot de canon beperkt?*
Dit is impliciet een non-issue. God spreekt immers (aldus het rapport) in elke nieuwe situatie anders en opnieuw.

De onbepaaldheid van de uitleg van Gods Woord heeft consequenties voor veel zaken

**Kijk, dacht ik,
de prediking kan wel
wat verbeeldingskracht
gebruiken**

‘GOD SCHONK ME HET VERTROUWEN IN DAT SPEELGOED’

‘Opa, spēlen-mij?’ Mijn kleinzoon Samuel van ruim-twee. Hij gunt me nauwelijks tijd m’n jas op te hangen, pakt mijn hand, trekt me naar een kleed vol Duplo, ik ga onmiddellijk op m’n stramme knieën. En ik geniet, ik ben weer een homo ludens¹.

Ik ben zo oud als het bekende Legosteentje sinds 1952. Zo blijkt uit de pas verschenen boeiende biografie² van dat speelgoedje, ontwikkeld door de Deense timmerman Ole Kirk. Ook deze Ole was een homo ludens. Hij timmerde grote houten schuren, maar in zijn eigen schuurtje maakte hij liever speelgoed van hout. Dat verdiende niet echt, moeilijk waren voor hem de dertiger jaren van de vorige eeuw. Ole was een gelovig man, hij bad dagelijks om Gods zegen³ en op enig moment zag hij een visioen: na vele moeilijke jaren zou zijn bedrijf groeien en bloeien. Hij maakte zijn eerste bouwsteentje van plastic, maar hij zag daar niet onmiddellijk een toekomst in. Tot hij zijn eigen kinderen met veel fantasie dat steentje zag gebruiken: het visioen zou werkelijkheid worden.

Mijn vader heeft aan dat succes bijgedragen. Ik zie me nog de eerste doos uitpakken. De inhoud was toen nog simpel: enkel blokjes, geen ramen, deuren en dakpannen. Maar ik wilde meer en meer blokjes, tot ik heel onze huiskamer kon omtoveren in eerst een groot stratenplan, en gaandeweg verschenen er huizen-met-ramen langs de straten. Natuurlijk kocht ik lego voor mijn kinderen. En ik speelde graag mee. Ik heb een vrouw die deze spelvreugde begrijpt. Ook zij deed mee. En toen gingen de kinderen het huis uit en de dozen vol lego verdwenen naar de zolder. Maar sinds de ziekte van mijn Marja zijn we weer aan het bouwen. Marja, die graag

leest, kon zich na de chemo moeilijk concentreren. Ik kocht voor haar de nieuwste legopakketten en ze bouwde: auto’s, treinen, steden, het vrijheidsbeeld van Amerika ...

Op haar voorlaatste verjaardag gaf ik haar een bos bloemen van lego! Met een paar uur leuk werk heb je een fleurige bos duurzame bloemen, die je alleen nog maar zo nu en dan hoeft af te stoffen. En ik bespaar daarmee het geld voor een wekelijks vers boeket ... 😊

In het ND⁴ lees ik dat ik een volgeling heb. Een nog jonge collega uit het Groningse Spijk, die als kind ook met lego speelde, maar zich ineens daarvoor te oud voelde. In de coronatijd bekeerde hij zich en bouwde hij een grote legostad op de zolder van de pastorie. Enne... zo’n dorpspastorie die heeft een gróte zolder! Ik las dat hij door lego ‘een stuk creativiteit bij zichzelf heeft ontdekt’ die hij nu ook meer in de kerk durft toe te passen. Kijk, dacht ik, de prediking kan wel wat verbeeldingskracht gebruiken. Maar laat ’t toch ook gewoon een speeltje zijn. Voor de kleinen en ... voor de groten, oud en jong tezamen.⁵ De spelende mens is een creatie van de spelende God.⁶ Ik ben blij nu opa te mogen zijn en - als eens Ole Kirk - bid ik God om zijn zegen: Lieve Vader, geef dat ik ook in 2023 blij mag spelen met mijn kleinkind. ■

1 J. Huizinga, *Homo ludens*, uitg. 1936

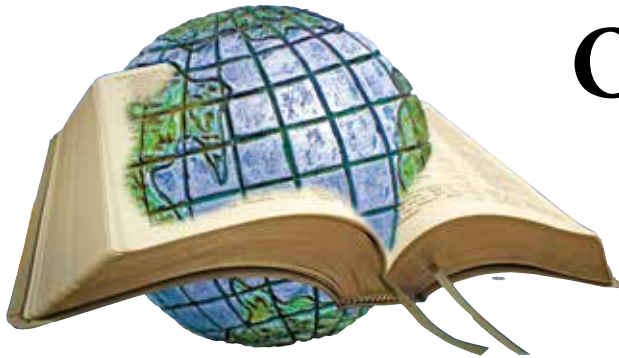
2 Jens Andersen, *LEGO, het verhaal van het speelgoed van de eeuw*, Haarlem 2022

3 Vader Ole promoveerde zijn zoon tot onderdirecteur en gaf hem de hogepriesterlijke zegen uit Numeri 6 mee.

4 *Nederlands Dagblad* 19 oktober jl.

5 Psalm 148:12

6 Psalm 104:26

Op zoek naar zin en einddoel van de geschiedenis

'Wartoe leidt het woeden van de volken, het rumoer van de naties? (...) Die in de hemel troont licht, de Heer spot met hen.' De dichter van Psalm 2 heeft vragen die wij vandaag gemakkelijk kunnen actualiseren. Waar zal het internationale machtsstreven van Poetins Rusland eindigen? Hoe eindigt de politieke en economische rivaliteit tussen China en Amerika? Wat zullen de gevolgen zijn van de verdere verspreiding van kernwapens over de wereld? Zal de toenadering tussen Israël en Arabische staten duurzaam zijn? Wartoe leidt dat allemaal?

Tot niets', luidt het antwoord in deze psalm. Natuurlijk wordt daarmee niet bedoeld dat van God losgeraakte, rebellerende volken hun doel nooit zullen bereiken. Nee, de auteur geeft aan dat die volken vergeleken met de Almachtige kansloos zijn. In feite verwijst Psalm 2 naar het geloof in de soevereiniteit, de opperheerschappij van God. Hoeveel vragen een gelovige ook kan hebben over het 'wartoe' van de loop van het buitenlands gebeuren, de Bijbel zegt dat God de geschiedenis onder controle heeft.

Onder controle? De van godsdienst afkerige, gesecculariseerde West-Europese mens zal schamper lachen. Maar daarin bevindt hij zich toch in de minderheid. De mens wist vroeger en weet ook nu van godsbestuur. In Egypte geloofde men in eigen verantwoordelijkheid, maar meer nog dat opperwezens als Osiris, Isis en Ra de mens beloonden en straffen. De oude Grieken verwezen naar het ingrijpen van voor de mens niet waarneembare machten om kwaad, natuurverschijnselen en voorspoed te verklaren. Van de wereldbevolking nu zou 31 procent christen zijn, 24 procent moslim, 15 procent hindoe, 7 procent boeddhist. Slechts 16 procent is niet aan enigerlei religie verbonden.

En wat denkt die 16 procent niet-gelovigen dan over het 'wartoe' van het menselijk bestaan, over zin en doel van de geschiedenis? Voor mijn studie internationale betrekkingen verdiepte ik mij

enigszins in het denken van Raymond Aron, Frans politiek filosoof en mede inspirator van de politiek realistische school. In zijn *'De zin van de geschiedenis'* geeft hij er blijk van uiterst sceptisch te staan tegenover de mogelijkheid in de historie een zin aan te wijzen. De vrijheid van de mens en de kans op eventualiteiten zijn volgens hem daarvoor te groot. 'Wij kennen het einddoel van het avontuur – de totaliteit van de geschiedenis – niet.'

Seculiere antwoorden op de vraag naar zin en einddoel van de geschiedenis bewegen zich tussen de polen van enerzijds een hoopgevende evolutie van beschavingen die zich moderniseren en anderzijds een nogal treurige opeenvolging van toevallen en onsamenvangende feiten. Karl Marx was een optimist. Voor hem lag de zin van de geschiedenis in de onvermijdelijke klassenstrijd. De worsteling tussen de bezittende bourgeoisie en het proletariaat dat van de vrucht van zijn arbeid beroofd was zou uitlopen op een socialistische heilstaat. 'Van ieder naar zijn vermogen, aan ieder naar zijn behoeften.'

Zin en doel

Natuurlijk wil een mens doordringen tot de zin van zijn bestaan, zeker in een tijd van internationale onrust. We willen ontdekken of er een ontwikkeling in het wereldgebeuren zit. Wezenlijk lijkt mij daarbij of die zoektocht al dan niet ondernomen wordt met geloof in de voorzienigheid van God. Niet dat een gelovige geschiedkundige niet

voorzichtig dient te zijn. Ook hij beseft dat hij er nooit zeker van kan zijn of hij alle relevante factoren in een bepaalde periode onder ogen heeft gezien. Maar zijn geloof – een 'zeker weten' (Hebreeën 11:1) – zegt hem wel, dat hij met de komst van Christus die in de Bijbel beschreven is de sleutel in handen heeft om aan zowel humanistisch optimisme als zinloosheid te ontsnappen.

Want nietwaar? God maakte ons in de Bijbel zin en doel van de geschiedenis bekend, met als kerngegeven dat de mens ondergeschikt is aan de glorie van God, in wie de geschiedenis haar einddoel vindt. Niemand die dat indrukwekkender heeft beschreven dan John Piper in zijn *De Vreugde van God*. Zeker, vragen bij het bestuderen van kerk- en profane geschiedenis blijven er te over. Geen mens weet hoe het volgende bedrijf van het werelddrama eruit zal zien. Maar God weet dat wel.

Is vertrouwen op Gods voorzienigheid tenslotte niet hoopgevender dan het humanistisch optimisme dat steeds door harde feiten wordt weersproken?

Schamper lachen? Maar is het in de Bijbel beschreven plan van God als verklaring van het wereldgebeuren niet veel redelijker dan wat daarnaast allemaal te berde wordt gebracht? Is vertrouwen op Gods voorzienigheid tenslotte niet hoopgevender dan het humanistisch optimisme dat steeds door harde feiten wordt weersproken? God beoogt de mens met zich te verzoenen en zijn koninkrijk op aarde te vestigen. Sinds de komst van Jezus brak dat koninkrijk naar alle uithoeken van de aarde door. Niet dat het niet op geweldige tegen-

stand stuit. Deskundigen concentreren zich bij hun analyse van het internationaal gebeuren op tegenstellingen tussen raciale, ideologische en inkomensverschillen, op botsende belangen ook. Logisch natuurlijk. Maar zou het perspectief dat God heeft daarin opgaan? Is de rode draad in de Bijbel niet dat het ten diepste gaat om strijd tussen 'het zaad van de vrouw en dat van de slang' (Genesis 3:15). Satan als de grote tegenstander van Messias Jezus en het menselijk ras.

Plan van God

Is in de wirwar van mediaberichten iets van Gods plan te ontdekken? Dwars door alle ellende heen misschien pas achteraf. Jozef werd door zijn broers in een put gegooid, verkocht om als slaaf in Egypte te belanden. Maar, zei hij later tegen zijn broers: 'Jullie hadden kwaad tegen mij in de zin, maar God heeft dat ten goede gekeerd, (...)' (Gen. 50:20).

De Babylonische ballingschap was een ramp voor de Israëlieten. Maar die Joodse diaspora werd door God wel gebruikt om velen rijp te maken voor de komst van het evangelie.

De periode van hellenisme (334-30 v. Chr.) zat vol van veroveringen en gewelddadigheden die door Romeinse caesars veroorzaakt waren. Maar God gebruikte die periode wel om het evangelie in het Grieks over het Romeinse Rijk te verspreiden. En veel later (1949-1976), toen Mao Tse-Toeng

het christendom in China met wortel en tak wilde uitroeien, moest de kerk ondergronds, maar ze maakte tot ieders verbazing een spectaculaire groei door. Volken woeden en rebelleren tegen God. Maar Hij kan zelfs demonische krachten gebruiken om zijn doel te bereiken. Maar wees wel terughoudend met het aanwijzen van Gods hand in de geschiedenis. Zeker, die hand is er altijd. Ze is er in berichten op de voorpagina, maar evengoed in gebeurtenissen die de krant niet halen. Maar het 'daartoe' daarachter is veelal verborgen. En wees ook voorzichtig om de geschiedenis te zien als strijd tussen goeden en kwaden. Waren de overwinnaars van Hitler-Duitsland de rechtvaardigen? Onder hen bevond zich ook de stalinistische Sovjet-Unie met al haar repressie. Bedenk dat alle mensen zondaars zijn, onze eigen zwakheden ons overal begeleiden en er geen maatschappelijk stelsel bestaat waar de duivel geen greep op kan krijgen.

Waarom woeden de volken? Anno 2022 ligt de tijd dat internationale vrede als de normale situatie werd gezien alweer achter ons. Onzekerheid, verwarring en onrust zijn momenteel troef. En daarom: vergeet nooit de weg die God met deze wereld voor ogen staat. 'Pas als het goede nieuws van het koninkrijk in de hele wereld wordt verkondigd als getuigenis voor alle volken, zal het einde komen' (Matt. 24:14). En dan... dan zal Christus terugkomen en zal God zijn alles in allen. ■

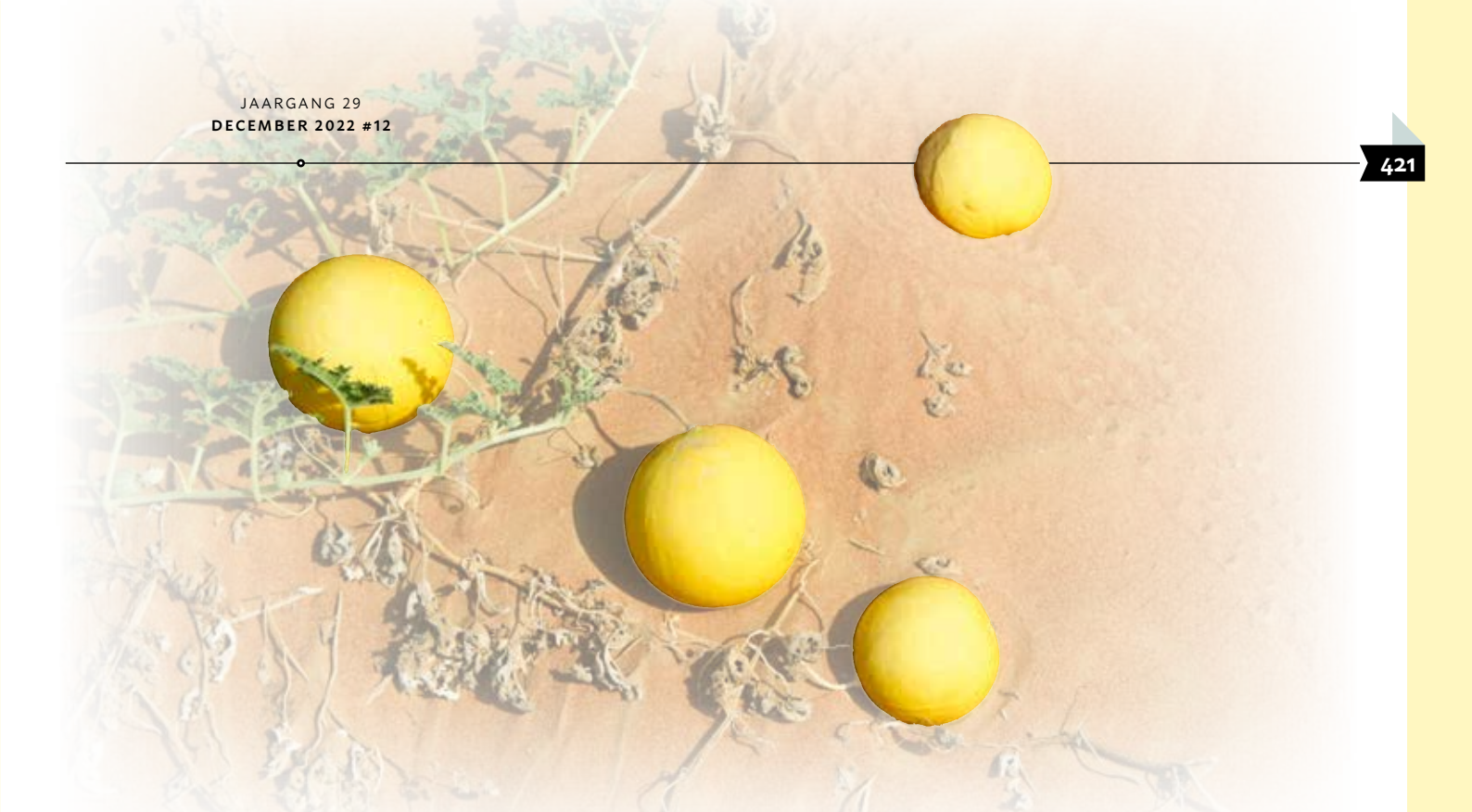

‘Het gerecht werd rondgediend, en zodra ze ervan proefden schreeuwden ze uit: “Godsman, de dood zit in de pot!” Ze konden geen hap door hun keel krijgen. Toen zei Elisa: “Breng me wat meel.” Hij strooide wat meel in de pot en zei: “Schep iedereen opnieuw op. Nu kunnen ze ervan eten.” En inderdaad, de bittere smaak was volkomen verdwenen.’

(2 KONINGEN 4:40,41)

De dood in de pot en het levende Woord

‘Het is de dood in de pot!’

Die uitdrukking wordt nog steeds gebruikt en betekent zoveel als: het is een dooie boel hier, ronduit saai; er valt weinig meer te beleven. Hier komt weinig van terecht. Daar moet je niet zijn, daar is geen leven in de brouwerij!

De dood is in de pot als de economie het wint na coronatijd en iedere bezinning uitblijft ...

De mannen die dit roepen horen bij een profetenschool. Zij zouden samen gaan eten op uitnodiging van Elisa. Maar dat gaat mis. Om de doodeenvoudige reden dat ze iets voorgeschoteld krijgen wat niet te eten is en ook nog eens gevaarlijk. Een profetenknecht was erop uitgegaan om iets eetbaars te vinden. Hij dacht dat hij zijn slag had geslagen toen hij stootte op een *weelderige plant met sappige vruchten (kolokwinten)*. Het gaat om een soort watermeloenen, alleen dan van een giftige soort. Je kunt er een medicijn uit halen, in kleine hoeveelheden, als laxermiddel. Maar in grote hoeveelheden kan het dodelijk zijn.

De beste man had zoveel geplukt als hij maar kon om toe te voegen aan de maaltijdsoep. Maar hij had iets toegevoegd zonder te weten wat het was. Niet elke paddenstoel kun je eten ..., daar zijn ook giftige bij. Niet elke bes kun je eten, ook die kunnen giftig zijn. Met alle goede bedoelingen in tijd van hongersnood; maar dat liep fout af. Dat gebeurt er als je zonder kennis van zaken gaat experimenteren en ingrediënten gebruikt die elkaar niet verdragen. Als je op je eentje handelt en alleen op je eigen gevoel en inschatting

afgaat. Luther heeft ooit gezegd: ‘Zou ik op mijzelf zijn aangewezen, ik zou alles bederven’.

Eten ondanks honger

Het initiatief om samen te eten komt van Elisa. Dat moet je je wel kunnen veroorloven, want hij roept om een grote pot. Op zichzelf niet ongewoon voor een zoon van een rijke boer. Elisa heeft de mogelijkheden. Maar het is een bijzondere tijd, het is een tijd van hongersnood. Daar komt bij dat Elisa de maaltijd wil voorzetten aan zijn collega's, volgelingen of leerlingen, die allemaal leven van het woord. Deze profeten leven in armoede en worden vervolgd en weggezet, omdat er een andere staatsgodsdienst is: alles draait om de economie. Baäl is heer en meester, de god van regen en donder; de god van de groeikracht en bloeikracht.

Als Elisa dus een rijke maaltijd wil voorzetten is dat veelzeggend en sprekend. Want in die tijd betekende hongersnood een signaal. Hier is iets grondig mis! De honger behoort tot de vloek die

Tegen de dood in de pot helpt maar één ding: **het brood van het leven**

God had uitgesproken in Leviticus 26 en Deuteronomium 28; er rust geen zegen op het land en het klimaat. In die tijd betekent honger in het land: God is ontwaardigd, Hij verafschuwt ontrouw. De goeden lijden onder de kwaden. En de profeten van God worden de dupe in tijden van hongersnood. Ze worden genegeerd en niet serieus genomen.

Elisa wil blijkbaar een signaal afgeven, maar tegelijk zijn collega's ondersteunen en een hart onder de riem steken. Dit om duidelijk te maken van wie zij afhankelijk zijn voor hun voedsel. Zet een grote kookpot op het vuur! We gaan samen eten. Elisa is goed van vertrouwen. *Hij leeft van vertrouwen.* Die maaltijd is in het Oude Oosten niet alleen samen eten: voedsel nuttigen. Het werkt ook samenbindend. Want daar ontstaan de ontmoetingen. Samen eten en drinken schept een band. Genieten van de goede gaven die God heeft gegeven, zodat niemand hongerlijdt.

De maaltijd gered

Het dreigt uit te lopen op een complete mislukking. Niemand waagt zich aan dit brouwsel. Hoeveel er ook bereid is. Ondanks alle goede bedoelingen. Had de man nu maar de anderen geraadpleegd. Maar die kolokwinten bederven alles. Je kunt het evengoed weggooien. Zonde van al dat eten.

Echter, Elisa doorbreekt de situatie waar iedereen zich verlegen mee voelt. Hij vraagt om wat meel en strooit dat

in de kookpot. Kostbaar meel, zeker in een tijd van honger. *Meel blijkt het enige redmiddel.* Meel om brood van te maken. Met andere woorden – tegen de dood in de pot helpt maar één ding: het brood van het leven. Toen was er niets kwaads meer in de pot. De bittere smaak was volkomen verdwenen.

Zou het werkelijk zo zijn dat meel zo zuiverend werkt dat dit de giftige smaak opheft? En zelfs de dodelijke werking stopt? Is dat het wonder? Een wonder is altijd een teken dat verwijst naar het Woord. De symboliek is sprekend. Zout is bederfwerend (zie het eerste wonder, 2 Kon. 2:19-21), dat zat er vast al in. Dan bleef er niet veel anders over dan meel, het gezondste voedingsmiddel. Zodat de werking van de dood wordt tegengegaan. Door middel van, via de handen van Elisa, werkt God een wonder uit: zij kunnen vrijuit eten. Maar alle concentratie ligt niet zozeer op het voedsel, maar op het betrouwbare spreken van de profeet.

Het Woord is voedzaam

Schep nu maar op, zegt Elisa, nu kan iedereen ervan eten. Niets kwaads in de pot, overtuig je zelf met je smaakpapillen. Er moet hoe dan ook gegeten worden. De maaltijd moet doorgaan. Want de dood moet wijken voor het leven. Dat is het terugkerende refrein in de geschiedenissen van de profeet Elisa. Het teken onderstreept het woord. Of het nu een stuk hout is in een bittere plas, of meel in een pot. Al heeft de meerderheid Mij verlaten, profeten, ik

ben dezelfde God als toen. Alleen mijn Woord doet leven, een mens kan niet leven van brood alleen.

Een enkel woord is dan genoeg. En dan blijkt dat wat aan het eind komt, al het voorgaande overtreft. Alleen, het moet wel helemaal van de andere kant komen. Uit een hoek waar niemand het had verwacht. Zo heeft het zin de grootste kookpot klaar te zetten, ook al heerst honger in het land. Alleen door het woord en het brood van het leven heeft het zin om verder te gaan, zelfs al weet je dat morgen de wereld vergaat.

Maar van hen als profeten wordt ook een *geloofsgedaan* gevraagd: alleen wie vertrouwen heeft in het profetisch woord zal bereid zijn in een tijd van honger meel af te staan om dit door niet eetbaar voedsel te mengen. De nadruk ligt niet op de gebeurtenissen als zodanig, maar op het gezag en autoriteit van Elisa, zodat je geloof hecht aan zijn woorden. Meer dus dan wat voor de natuurwetten onverklaarbaar is. Ook gebeurtenissen die niet ongewoon zijn, kunnen wonderlijk worden, omdat ze precies op het juiste moment plaatsvinden of bestuurd worden. Een merkbaar teken van Gods betrokkenheid bij, en zijn ingrijpen in deze wereld.

In Johannes 6 zegt Jezus: 'Niet Mozes heeft u het brood uit de hemel gegeven, maar mijn Vader geeft u het ware brood uit de hemel. Want het brood van God is Hij die uit de hemel neerdaalt en aan de wereld het leven geeft.' Daar begint het. Niet bij onze rijkdom, niet bij onze welvaart, niet bij onze goede bedoelingen. Voordat je het weet verzanden we in goedbedoelde ideeën, worden we eigenmachtig en zelfredzaam en vinden we de dood in de pot. Alleen de woorden van God blijven betrouwbaar en voedzaam. Levensmiddel! ■

PLEIDOOI VOOR BESCHEIDENHEID

Er zijn in de afgelopen decennia talloze boeken gepubliceerd over de verhouding tussen evolutietheorie, geloof en Bijbel. De auteurs proberen wetenschappelijk bewijs aan te dragen voor het Bijbelse scheppingsverhaal en tegen de evolutietheorie óf ze proberen het Bijbelse scheppingsverhaal in overeenstemming te brengen met de evolutietheorie. Qua diepgang variëren deze boeken van zeer oppervlakkig tot zeer gedetailleerd en moeilijk te volgen voor leken.

Arie Sonneveld heeft nu een interessant boek over schepping en evolutie geschreven dat goed te volgen is met een beperkte kennis van het vakgebied, als je tenminste niet alles in detail wilt begrijpen. Het verschilt van veel andere boeken.

Sonneveld concentreert zich namelijk niet op de vraag hoe de Bijbel en de evolutietheorie wetenschappelijk met elkaar in overeenstemming of tegenspraak zijn. Hij vraagt vooral aandacht voor de complexiteit van fysische, chemische en biologische evolutieprocessen, die maakt dat al die processen moeilijk zijn in te passen in een simpel evolutiemodel of een simpel scheppingsmodel. Zijn beschrijvingen zijn meer gericht op het wekken van verwondering over de enorme gevarieerdheid, verfijndheid en doelmatigheid van al die processen dan op het geven van verklaringen hoe het nu allemaal zit.

De insteek die Sonneveld kiest is best een lastige. Hij probeert een schets te geven van de wetenschappelijke discussies op tal van deelgebieden van de evolutietheorie, zonder in zoveel detail te gaan dat alleen experts het nog kunnen volgen, maar ook zonder de stof zo oppervlakkig te bespreken dat je er weinig wijzer van wordt. Ik denk dat hij daarin redelijk is geslaagd. De beschrijving die hij geeft, wekt bij mij de indruk dat hij op veel gebieden zeer goed op de hoogte is van de meest relevante theorieën, ook al kan ik dat zelf lang niet overal checken. En waar hij zelf geen expert is ontleent hij zijn informatie aan bronnen die op mij een betrouwbare indruk maken.

Drie stadia

Sonneveld onderscheidt in de evolutie drie stadia. Het begint met de fysische evolutie, vanaf de oerknal, via de vorming van sterren en planeten waarop condities ontstaan die nodig zijn voor

het ontwikkelen van leven. Hij beschrijft die evolutie in de hoofdstukken 2 en 3.

Het volgende stadium is de fysisch-chemische evolutie, waarin door allerlei fysische en chemische processen steeds ingewikkelder moleculen ontstaan, met als uiteindelijk resultaat de DNA- en RNA-moleculen waarop al het leven op aarde gebaseerd is. Die fysisch-chemische evolutie bespreekt hij in de hoofdstukken 4-8, waar hij de complexiteit van de DNA- en RNA-moleculen bespreekt, de enorme tijd (*deep time*) die voor die ontwikkeling nodig is, de wet van de entropie die een dergelijke ontwikkeling van eenvoudige naar steeds ingewikkelder structuren lijkt tegen te werken en uiteindelijk de sprong die nodig is om van levenloze materie tot een levende cel te komen. Het derde stadium begint met de ontwikkeling van levende cellen en loopt uit op het ontstaan van de mens. In de hoofdstukken 9-16 beschrijft Sonneveld achtereenvolgens de wereld van de microben, de chloroplasten die zonne-energie omzetten in voedingsstoffen voor levende cellen, de groene planten, de insecten, de vogels, de zoogdieren en als laatste de mens.

Toeval?

Het patroon in al die hoofdstukken is min of meer hetzelfde. Sonneveld laat zien hoe gigantisch gecompliceerd en divers de natuur is en hoe verfijnd alles op elkaar is afgestemd om het leven mogelijk te maken. En op al die gebieden laat hij zien hoe moeilijk het is om de ontwikkeling van die

**Sonneveld laat zien hoe
gigantisch gecompliceerd
en divers de natuur is en
hoe verfijnd alles op elkaar
is afgestemd om het leven
mogelijk te maken**

Het simplistische plaatje van evolutie door een combinatie van toeval en (lange) tijd is bij lange na niet toereikend voor het verklaren van het ontstaan van leven

complexiteit, diversiteit en functionaliteit uitsluitend uit toeval te verklaren, zelfs als je daar enkele miljarden jaren voor hebt (de leeftijd van de aarde). Hij licht dat toe met citaten van deskundigen, waaronder ook evolutionisten, die allemaal erkennen dat er (nog?) enorme gaten zitten in het simpele en elegante model van een evolutie naar steeds gecompliceerdere vormen van leven door toevallige mutaties en natuurlijke selectie.

In de laatste hoofdstukken bespreekt Sonneveld een aantal denkers die op verschillende manieren proberen het concept van evolutie in harmonie te brengen met het geloof in een Schepper en geeft hij ook zijn eigen visie daarop.

Doel van het boek

Met zijn boek probeert Sonneveld niet een sluitende verklaring te geven hoe de schepping tot stand is gekomen en hoe dat harmonieert met de Bijbel. Bij het zoeken naar verklaringen bepleit hij bescheidenheid: erkenning dat de natuur veel gecompliceerder is dan wij kunnen bevatten en dat er daarom heel veel zaken zijn waarop wij met onze wetenschap geen antwoord kunnen geven. Hij prefereert die bescheidenheid boven een benadering waarin christenen proberen de uitleg van de Bijbel aan te passen aan de claims van een wetenschap die zijn eigen beperkingen niet kent. Of waarin christenen wetenschappelijke verklaringen, bijvoorbeeld over de ouderdom van de aarde, afwijzen omdat die niet passen in een simpel scheppingsmodel.

Beoordeling

Sonneveld is erin geslaagd een interessante balans te vinden tussen een te gedetailleerde en een te oppervlakkige

beschrijving. Hoewel hij niet in alle voorbeelden overtuigt slaagt hij er door de veelheid aan materiaal wel in om duidelijk te maken dat het simplistische plaatje van evolutie door een combinatie van toeval en (lange) tijd bij lange na niet toereikend is voor het verklaren van het ontstaan van leven en dat ook veel wetenschappers van mening zijn dat er daarom meer moet zijn dan tijd en toeval.

Hijzelf ziet in de ontwikkeling van het leven de hand van de Schepper, die de ontwikkeling van de schepping boven tijd en toeval stuurt en zo ontwikkelingen laat plaatsvinden die je niet met een eenvoudig model van toevallige mutaties en natuurlijke selectie kunt verklaren. ■

Verschenen:

Het Woord in geding

Een uitgave van de
Kerngroep Bezinning GKv

Te bestellen via <https://bezinninggkv.nl/publicaties/>

N.a.v.:
Arie Sonneveld,
Boven tijd en toeval,
Buijten en
Schipperheijn,
2022, ISBN
9789463691727,
240 pag.,
prijs € 25,00

DE KRACHT VAN HET FORMULIERGEBED

Tish Warren schreef eerder een boek dat ook in het Nederlands vertaald is: *Liturgie van het alledaagse*. Daarin sloopt ze voortvarend alle hekken en hagen die wij onbewust hebben opgericht tussen het gewone, alledaagse leven en het geloofsleven. Ze biedt op overtuigende wijze de helpende hand bij het ontwikkelen van een besef dat het geloof handen en voeten moet krijgen in heel gewone dingen. Ons leven moet er niet voortdurend op gericht zijn onze kwetsbaarheid (sterfelijkheid) te verhullen. We zijn immers op weg naar de nieuwe aarde en een volmaakt leven met Christus.

Hoe kan het dat er in jou, als zwak en kwetsbaar mens, zo veel kan veranderen door het bidden van juist deze oude woorden?

In haar tweede boek, *Bidden in de nacht*, concentreert Tish Warren zich op het gebed. Maar ze geeft bepaald geen gewone behandeling van het gebed in het algemeen.

De auteur groeide op in een christelijke (evangelische) cultuur waar de betekenis van het gebed gezien wordt als een vertrouwelijk spreken met God. En dat doe je dan natuurlijk met je eigen woorden. Na haar studie theologie werd ze echter priester in de Anglicaanse Kerk. Daar leerde ze dat formuliergebeden van de kerk ons in feite verbinden aan het geloof, veel zekerder dan onze eigen zelfgeformuleerde gebeden. Denk bijvoorbeeld aan de psalmen, die niet anders zijn dan gebeden van de kerk van het verbond. Door psalmen te zingen of te lezen voegen wij onze stem en ons hart in het grote koor van de kerk die haar Heer al zingend betreft in alle hoogtepunten en dieptepunten van het leven.

Het gaat Warren er niet om te benadrukken dat ieder vogeltje het beste kan zingen (bidden) zoals het gebekt is. Sommigen doen dat via een vrij gebed, anderen met hulp van vaste gebeden. Het gebed is niet een vrijblijvende vorm van omgang met de Here. Door het gebed oefenen we namelijk (het ambacht van) ons geloof als omgang met de Here. De auteur opent haar eigen hart als ze schrijft: 'Toen mijn kracht afnam en mijn woorden opdroogden, had ik het nodig om terug te vallen op een manier van geloven die me droeg. Ik had de gebeden van anderen nodig.' Ze bedoelt dan niet de voorbeelden van anderen, maar de formuliergebeden van de geloofsgemeenschap.

Formuliergebed

Het formuliergebed waarover Warren dan schrijft, kennen wij eigenlijk niet. Het gaat om het laatste deel van de zogenaamde 'completen'. Dat is een avondgebed dat is opgenomen in het *Book of Common Prayer* van de Anglicaanse Kerk. Het slot van dit avondgebed luidt als volgt: 'Waak, lieve Heer, over wie werken, waken of wenen vannacht, en laat uw engelen hén behoeden die slapen. Zorg voor de zieken, Heer

Christus; geef rust aan vermoeiden, zegen de stervenden, troost wie lijden, heb medelijden met wie beproefd worden, bescherm wie blij zijn, en dat alles omwille van uw liefde. Amen.'

Het boek *Bidden in de nacht* vormt in feite een systematische behandeling van dit specifieke gebed. Ik besef: dat klinkt niet erg uitnodigend en ook niet zo heel spannend. Maar vergis u niet! De auteur weet je hart te raken! Ze beschrijft hoe zij zelf in moeilijke tijden veel aan juist de woorden van dit oude gebed had. Het gaf haar op een of andere manier rust. En dat prikkelde haar nieuwsgierigheid. Hoe kan het dat er in jou, als zwak en kwetsbaar mens, zo veel kan veranderen door het bidden van juist deze oude woorden? Hoe kon het dat zij in een zeer traumatische situatie juist teruggreep op dit gebed, dat in feite heel weinig passend leek voor haar concrete moeite op dat moment? Waarom wilde ze in haar nood juist dit formuliergebed bidden? Ze schrijft: 'Ik wilde genezing – maar ik had meer nodig dan alleen genezing. Dit moment van crisis moest z'n plek vinden in iets groters: de gebeden van de kerk, ja, maar nog meer, het weidse mysterie van God, de zekerheid van Gods kracht, de geruststelling van Gods goedheid.' En even verder: 'Die nacht greep ik me vast aan de realiteit van Gods goedheid en liefde door de gewoonten van de kerk op te pakken.' En nog weer even verder: 'Door gebed waagde ik het om te geloven dat God te midden van mijn chaos en pijn aanwezig was, wat er ook zou komen.' Het gaf haar enorme rust. Later brengt ze haar ervaring als volgt onder woorden: 'Ik heb ontdekt dat geloof meer ambacht is dan gevoel. En gebed is onze belangrijkste oefening in dat ambacht.'

Voorbede

Dat dit (formulier)gebed werkzaam is, zo ontdekte Warren, heeft ermee te maken dat voorgaande generaties gelovigen in de woorden en formulering van dit gebed een heel schriftuurlijke visie hebben neergelegd over wie God is en wie wij zijn. Dit gebed vormt een spiegel, maar is tegelijk ook een venster! Vandaar dat de auteur dit gebed een geschenk noemt, een geschenk dat in stilte is ingevoegd in de traditie van de kerk en dat in staat is te helpen in grote en kleine moeite. Zodra je je dit gebed eigen hebt gemaakt, kan het je juist helpen als je eigen woorden zijn opgedroogd. Je valt dan als het ware terug op het gebed van de kerk, die de bruid van Christus is.

Je valt als het ware terug op het gebed van de kerk, die de bruid van Christus is

Het gebed waar het om gaat, is een voorbede voor hen die de nacht ingaan. Het donker van de nacht is het symbool van alles wat onzeker maakt, bedreigend is en ons onze kwetsbaarheid doet voelen. Dit gebed helpt ons om in de onzekerheid van de nacht af te zien van onszelf en op te zien naar God. Zo ontstaat er een veel grotere ruimte, waarin niet alles meer draait om het eigen 'ik' dat bijvoorbeeld beschermd zou moeten worden tegen slapeloosheid, zorgen en tranen. Nee, dit gebed leert ons de nimmer slapen-

de God aan te roepen om zijn zorg uit te strekken over alle *anderen* die niet slapen in de nacht. In het gebed komen dan eerst drie categorieën mensen aan de orde voor wie we vragen of God over hen wil waken: degenen die wenen, zij die waken en zij die werken.

Ambacht

Warren gaat in het tweede hoofdstuk eerst na wat we nu eigenlijk van de Here vragen als we Hem vragen om te waken. We vragen zeker *niet* of Hij, tijdens onze persoonlijke afwezigheid vanwege een noodzakelijke slaappauze, wakker wil blijven om te voorkomen dat er dingen uit de hand lopen. Nee, wij vragen of de Here in de nacht aanwezig wil zijn bij de mensen die niet kunnen slapen of niet mogen slapen. Aan de Here vragen om 'erbij-te-zijn', is absoluut niet hetzelfde als Hem vragen alle problemen op te lossen en alle ellende weg te nemen. Iets dergelijks heeft de Here namelijk nooit beloofd. Dit gebed leert ons daarom eerst om geduldig te zijn en niet claimend te bidden om datgene wat wij wel graag willen terwijl de Here daarover in zijn beloften zwijgt. Als we zo, zuiver, de Here vragen om te waken, lijkt dat misschien niet zoveel voor te stellen. We vragen dan immers 'slechts' zijn aanwezigheid. Maar om goed te begrijpen dat het in die aanwezigheid van de Here in werkelijkheid gaat om een wonder, hebben we het nodig, zo stelt Warren, om kennis te nemen van *heel* de leer van de verlossing. Anders blijven we steken in de teleurstelling dat een God die beweert een God van liefde te zijn, zomaar veel narigheid *niet* wegneemt en zelfs grote rampen *toelaat*. Door gebeden die we ontvangen van ons voorgeslacht leren we, zegt Warren, het ambacht van het geloof dat ons de gelegenheid geeft om God te leren kennen zoals Hij is, ook in de tegenwoordige tijd.

Ruimte voor verdriet

Vanaf hoofdstuk 3 gaat Warren na wie het nu zijn voor wie wij aan de Here vragen of Hij over hen wil waken in de komende nacht. Opvallend genoeg vragen we dus niet voor de slapende mensen, zoals we geleerd hebben in onze eigen (kinder)avondgebedjes. We vragen Gods wacht bij hen die wenen. Mensen die lijden, dus. Het hoeft dan niet om bijzonder verdriet te gaan. Want verdriet is er, na de zondeval,

altijd en voor iedereen. Verdriet ligt in iedere kamer stilletjes op de loer als een versleten knuffel. Als mensen proberen we echter altijd onder het verdriet uit te komen. Of we proberen er op zo'n manier mee te dealen dat we er zo min mogelijk last van hebben. De huidige wereld gaat ons daarin voor. Er is nauwelijks ruimte voor verdriet. Elke ruimte

De verlossing die ons beloofd is, springt niet met een grote boog over de duisternis heen, maar eist dat iedere laatste traan vloeit

en elke stilte waarin het verdriet weer de kop kan opsteken, wordt gevuld met muziek en evenementen. Ook sociale media slokken alle stilte op. Zelfs in de kerk. Maar zodra er geen echte ruimte meer is voor verdriet, en als ook wij zelf die ruimte niet meer maken, verhinderen we in feite God om juist in dat verdriet aanwezig te zijn. Als kerken moeten we daarom leren te vertragen en stilte niet als ongewenst en oncomfortabel uit te bannen. Bedenk hoeveel ruimte de psalmen ons juist geven om al onze gevoelens naar de Here toe te brengen. Er zijn zelfs een paar psalmen die ons leren dat het beter is te razen tegen de Schepper dan te smeulen in beleefde vroomheid. We moeten altijd bedenken, zegt Warren, dat de verlossing die ons beloofd is, niet met een grote boog over de duisternis heen springt, maar dat die eist dat iedere laatste traan vloeit. Christus neemt ons niet weg uit de wereld, maar is bij ons in de wereld!

Opvallend dat dit kerkelijke avondgebed ons ook leert te bidden om bescherming voor hen die blij zijn. Ook als je geen zorgen hebt en voorspoed mag ervaren, blijft de beschermende aanwezigheid van de Here noodzakelijk. Juist om niet weg te raken bij zijn heilzame aanwezigheid.

Als motief voor het vragen of God bij ons in onze kwetsbaarheid aanwezig wil zijn, noemt het gebed de liefde van God. Warren noemt dit slot van het gebed zelfs het hoogtepunt. Omdat de liefde van God al bewezen is in Christus en deze duurbetaalde liefde voor ons uiteindelijk het enige houvast in ons leven is.

Er zijn weinig boeken waarin ik zoveel zinnen heb onderstreept. De uitgever zelf heeft ook talloze prachtige zinnen in aparte kadertjes gezet. Praktisch iedere bladzijde van dit boek heeft mij verrast met diepe inzichten en fraaie formuleringen (ook dankzij een soepele vertaling!). Achter in het boek zijn gespreksvragen, oefeningen en ook formuliergebeden opgenomen. Het boek hoeft niet in één keer uitgelezen te worden. Elk hoofdstuk geeft meer dan voldoende om over na te denken. Van harte aanbevolen! ■

N.a.v.:

Tish Warren,
Bidden in de nacht.
Voor wie werken,
waken en wenen,
Van Wijnen,
Franeker, 2021,
2e dr., 232 pag.,
prijs € 19,95

Gods liefde

Vanaf hoofdstuk 6 bespreekt Warren wat we in dit avondgebed vervolgens precies vragen voor degenen die slapen, voor degenen die ziek zijn, die vermoeid zijn, die stervende zijn. Een verrassend onderscheid maakt dit gebed tussen hen die lijden en hen die beproefd worden. Voor deze twee 'soorten' mensen in nood vragen we niet hetzelfde aan God. Het gaat om troost en medelijden.

LUTHER

ONTMOETEN

Luther, aangenaam, geschreven door dr. Gert van den Brink, is een geweldig boekje! In honderd bladzijden maak je op een prettige manier kennis met Luther, en als je het boek uit hebt smaakt het naar meer van Luther zelf. Een groot aantal teksten van Luther is samengebracht door prof. H.J. Selderhuis in *Luther verzameld*.

Voor weinig geld kun je dit boek nog steeds aanschaffen.

Er is al veel over Luther geschreven. Honderden wetenschappelijke artikelen verschijnen er elk jaar. Ook in het Nederlands is een aantal goede biografieën voorhanden. Het eigene van dit boekje is de persoonlijke ontmoeting met Luther. De auteur houdt zich sinds een aantal jaar intensief met hem bezig en geeft in dit boekje door hoe hij Luther zelf heeft leren kennen. Met daarbij telkens een stukje tekst van Luther, vertaald in fris Nederlands.

Het boekje is ingedeeld in vijf delen: Luthers leven, Luthers ervaringen, Luthers relaties, Luthers werk en Luther in later tijden. Elk deel omvat vier of vijf hoofdstukjes met een gedeelte over Luther en een tekst van Luther zelf. Je leest ze zo weg, zonder dat je in de studiehouding hoeft te gaan zitten. Maar ondertussen krijg je veel mee. Niet alleen aan informatie over Luther, maar – zo was mijn ervaring – vooral de troost en vreugde van het goede nieuws van Jezus Christus, dat Luther mocht herontdekken en doorgeven.

Ik pik in deze Gelezen een aantal dingen uit het boekje die mij opvielen en geraakt hebben. Van den Brink wil ervoor waken Luther te laten zeggen wat wij al vinden. Tegelijk leest hij Luther toch ook met het oog op vandaag. Ook met het oog op zijn eigen kerkelijke achtergrond: de 'rechterflank' van de gereformeerde gezindte. Dat merk je tussen de regels door.

Geen bekeringsweg

Regelmatig gebruikt Van den Brink Luther om te waarschuwen tegen een verkeerde vorm van bevindelijkheid. Hij benadrukt bijvoorbeeld dat Luther nooit zijn eigen bekeringsweg heeft

voorgehouden aan anderen, maar wél de leer die God hem langs die weg deed herontdekken: het evangelie van Gods vrije genade voor zondaren. 'Als je dit boekje over Luther leest, moet je het dus niet lezen als een bekeringsgeschiedenis waar je je eigen schamele leven naast moet leggen... Je kunt het beter lezen als een boek over een man die een bedelaar was, en aan een andere bedelaar (aan jou dus) vertelt waar brood te krijgen' (p. 13).

Dit punt, de heilszekerheid, komt ook terug in het hoofdstukje over Luthers ontdekking van de betekenis van Romeinen 1:17: 'In het evangelie wordt de gerechtigheid van God geopenbaard...' Hij ontdekte dat het hier niet gaat om de gerechtigheid die God van ons eist, maar om de gerechtigheid die God ons schenkt door het geloof. De passieve gerechtigheid. Later in zijn leven zei Luther, terugkijkend op deze ontdekking: Toen ging voor mij de poort naar het paradijs open. Want hij ontving zekerheid van zijn heil. Van den Brink benadrukt dan dat hij die zekerheid niet kreeg door een persoonlijke openbaring of ervaring. Dan is er alleen geloofs-zekerheid voor de *happy few* die zo'n ervaring mogen ontvangen. Nee, Luther deed een *exegetische ontdekking*. Hij ging zien wat er in de Bijbel staat voor ons allemaal, om dat in geloof te aanvaarden. 'Luther kreeg zekerheid... doordat hij de algemene geldigheid van deze tekst begreep en geloofde.'

Het geloof brengt niets mee

In hoofdstuk 4 vertelt Van den Brink over Luther als 'gelovige'. Wij kennen Luther als de man die ons geleerd heeft dat wij rechtvaardig zijn voor God, niet door onze daden, maar door het geloof alleen. Echter, dit geloof

kan op een subtiele manier ook weer *ons werk* worden, onze prestatie voor God. Bijvoorbeeld doordat het geloof wel gepaard moet gaan met genoeg berouw over de zonde. Maar wanneer heb je genoeg berouw? Met die vraag worstelde Luther ook. Hij schreef erover in zijn disputatie over de vergeving van de zonden. Wanneer mag ik weten dat mijn zonden mij vergeven zijn? En dan is zijn bevrijdende antwoord: door te geloven dat mijn zonden mij vergeven zijn. Door Gods belofte van vergeving te aanvaarden. Daarom is volgens Luther ongeloof uiteindelijk de enige zonde. Christus heeft de zonden van de wereld weggedragen. Onze zonden kunnen dus niet het definitieve verschil maken, maar geloof of ongeloof wel: 'Er blijft totaal geen enkele zonde meer over die Christus niet heeft gedragen, overwonnen en tenietgedaan – *tenzij* ik door mijn ongeloof niet zou willen dat ze van mij worden weggenomen en voor mij tenietgedaan' (p. 25).

Bedelaars

Interessant is ook het hoofdstukje over de mens als 'bedelaar'. In de laatste geschreven tekst van Luther stond: 'Wij zijn bedelaars, dat is waar.' Van den Brink laat zien dat deze uitspraak niet gaat over onze verhouding tot God, maar over de omgang met Gods Woord. Wie de Bijbel wil leren kennen, moet zich eraan onderwerpen. Bedelen, om de rijkdom van de Schrift te mogen ontvangen. Van den Brink laat zien dat dit voor Luther ook betekende dat hij bleef schaven aan zijn bijbelvertaling, om de tekst van de Schrift maar zo goed mogelijk recht te doen en de mensen te helpen die zich in hun eigen taal eigen te maken. En dan geeft Van den Brink vervolgens de volgende treffende overwegingen mee,

waar ieder die zich vandaag gereformeerd noemt, zijn winst mee kan doen: '[Luther] zou beslist niet willen dat we zo'n vierhonderd jaar lang dezelfde vertaling zouden blijven lezen. Maar hij zou zomaar woedend en razend kunnen worden als hij merkte dat christenen niet meer bedelen bij de Bijbel. Verbijsterd zou hij zijn over christenen die willen meedenken en verder denken dan Paulus' (p. 85).

Luthers vader Hans

In het gedeelte over Luthers relaties schrijft Van den Brink over Luthers relatie tot zijn vader Hans. Luther vertelt dat hij als kind van zijn ouders heel wat te verduren heeft gehad. En niet alleen maar omdat hij het verdiende. Zijn vader was woedend toen hij hoorde dat Luther monnik wilde worden en een maatschappelijke carrière als jurist opgaf. Lang is hij boos gebleven. Luther heeft de steun van zijn vader pijnlijk gemist. Maar wat is het dan mooi om de brief te lezen die Luther schrijft aan zijn vader als deze gaat sterven. Een zinnetje daaruit: 'Hiermee beveel ik u toe aan Hem Die u meer liefheeft dan u zichzelf liefhebt. Deze liefde heeft Hij bewezen toen Hij uw zonden op zich genomen heeft en met zijn bloed heeft betaald.' Toen aan Hans Luther werd gevraagd of hij deze troost geloofde, zei hij: 'Ai, als ik dat niet zou geloven, was ik een schurk.' Van den Brink trekt uit Luthers omgang met zijn vader deze les: 'Luthers brief spoort ons aan om (welke gebreken onze ouders ook hebben of hebben gehad) in mildheid op hun leven terug te zien, en om in geloof eenmaal afscheid te nemen' (p. 51).

* Jrg. 24, nr. 5, mei 2017, p.145-148 (<https://woordenwereld.nl/nader-bekeken/49-jaargang-24-2017/418-tweesprong.html>).

Een mens

Van den Brink verzwijgt ook Luthers zonden en zwakheden niet. Hij was een uitzonderlijk opvliegende man. Dat is trouwens deels ook wel te verklaren uit het feit dat hij voortdurend de pijn en het ongemak ervoer van allerlei kwalen (p. 20). In het hoofdstukje 'Luther als vijand' laat de auteur zien hoe diens strijd voor de waarheid gepaard ging met gescheld tegen zijn tegenstanders en een onvermogen om onderscheid te maken tussen hoofden en bijzaken, waardoor de eenheid tussen de Zwitserse en Duitse Reformatie onbereikbaar werd (p. 66-67). Ook belicht hij hoe Luther over de joden geschreven heeft en hoe zijn uitspraken door de *Deutsche Christen* gebruikt zijn om het antisemitisme van de nazi's te rechtvaardigen (p. 95-97). Het mooie van het boekje is dat Luther wordt neergezet als een mens. Een zwak en zondig mens. Iemand in wie je jezelf kunt herkennen. Het gaat er niet om dat wij ons aan hem spiegelen, maar dat we samen met Luther van Gods genade in Jezus Christus mogen leven. Die boodschap van onverdiende genade maakt Luther ook tot een vrolijk mens. Een mens die kon genieten van het leven. Omdat hij bevrijd was van zonde, dood en hel om voortaan te leven voor Christus, in de schepping van zijn Vader. Het viel me op hoe Luther op een heel ontspannen manier over dansen op een bruiloft schreef: 'Is het zonde om op een bruiloft op de fluit te spelen en te dansen? (...) Als het er gepast aan toegaat, dan laat ik aan de bruiloft haar recht en gewoonte toe, en dans je er maar lustig op los. Het geloof en de liefde gaan niet verloren als je danst of als je blijft zitten, als je daar maar gepast en gematigd mee omgaat. De jonge kinderen dansen toch zonder te zondigen; doe dat dan ook maar en word als

een kind, en dan zal het dansen je niet schaden. Als dansen op zichzelf een zonde zou zijn, dan mocht je het ook niet aan de kinderen toestaan' (p. 65).

Tot slot

Tot zover gedeelten die mij opvielen en me goed hebben gedaan. Ik eindig met een opmerking over het hoofdstukje over Luther en het nieuwe perspectief op Paulus (NPP). Bijbelwetenschappers zeggen wel dat Paulus lang door de bril van (de geloofsworsteling van) Luther is gelezen en dat wij daardoor de eigen boodschap van Paulus hebben misverstaan. In dit kader wordt ook J. van Bruggen genoemd als een van de vertegenwoordigers van het nieuwe perspectief op Paulus (p. 104). Ik denk dat dat deels terecht is, maar ook te ongenueanceerd. In het laatste artikel dat Van Bruggen schreef in *Nader Bekeken*, ging hij in op de relatie tussen Paulus en Luther en verdedigde hij Luther tegenover de vertegenwoordigers van het NPP. Dat artikel is het herlezen waard.*

Mijn slotwoord over dit boekje: schaf het aan, lees het door. En neem, geïnspireerd door Van den Brinks sympathieke introductie, een duik in Luthers eigen geschriften! ■

N.a.v.:
Dr. Gert van den Brink, *Luther, aangenaam. Ontmoet de reformator*, Groen, Heerenveen, 2021, ISBN 9789088972911, 112 pag., prijs € 13,99

UIT REFORMATORISCH DAGBLAD VAN
22 OKTOBER 2022 EN WWW.DRPDEVRIES.COM
3 NOVEMBER 2022

Als iets snel aan het verschuiven is binnen christelijk Nederland dan is het wel het denken over homoseksualiteit. Hoofdredacteur Steef de Bruin van het Reformatorisch Dagblad brengt dat in kaart met een aantal recente voorbeelden. Dat hij over deze ontwikkeling niet positief is blijkt al uit zijn titel: 'Moderne leesbril verduistert de Bijbel'. Volgens hem is het denken over homoseksualiteit het kanariepietje in de kolenmijn. Hij vertelt dat hij nogal eens van lezers van zijn krant het verzoek krijgt om nou eens te stoppen met al die aandacht voor homoseksualiteit en de transgenderbeweging. Maar alleen al recente ontwikkelingen laten zien dat die verzoeken niet terecht zijn. Het zou struisvogelpolitiek betekenen. Hij schrijft:

Het kanariepietje in de kolenmijn

Stukje bij beetje gaat het roer om in christelijk Nederland, als het gaat om de acceptatie van homoseksualiteit. Een handvol voorbeelden, niet willekeurig gekozen, maakt dat duidelijk.

14 oktober. Het vijfde nummer van Eva Magazine, het christelijke vrouwenblad van de Evangelische Omroep, ligt op de mat. Hoofdredacteur Griëtte Vonck valt met de deur in huis. Vroeger, ja, toen aten we gewoon gehaktballen zonder schuldgevoel, zegt ze. En 'we vlogen schaamteloos naar verre oorden, de vlaggen hingen rood-wit-blauw, de EO was lekker stellig tegen homoseksualiteit en we zaten keurig elke zondag in de kerk'.

Maar die tijd is voorbij. We leven in 'een spannende omwenteling'. Nu spreken we over vliedschaamte, hangen vlaggen andersom, ga je wandelen in plaats van naar de kerk en 'predikt de EO liefde voor iedereen'. Wen er maar aan, want normen veranderen. En wees niet bang, maar durf jezelf opnieuw uit te vinden: 'om niet te leven volgens de norm, maar vanuit de vrijheid'.

Nu, dat blijkt ook verderop in het nummer. In een volstrekt kritiekloos interview moppert een dame over starre gelovigen,

over 'griezels' die een Nashvilleverklaring ondertekenen en zeggen dat 'wij er als andersgeaarden niet mogen zijn'. Twee pagina's verder vertelt een lesbische zangeres hoe ze de kerk ontgroeide omdat ze niet tegen dat 'vingertje wijzen' kan.

Regenbooggezin

Tja, de EO, zal een lezer zeggen, maar dát is toch niet nieuw? Inderdaad, de Evangelische Omroep experimenteerde al in 2009 met presentator Arie Boomsma. Die raakte in opspraak vanwege een fotoshoot voor een homoblad. Maar tóen werd Boomsma nog geschorst. Anno 2022 geneert de Eva er zich niet voor een regenbooggezin te portretteren: één moeder, twee mannen, drie kinderen. Ook dit verhaal is weer doortrokken van een God-vindt-het-wel-goed-gevoel.

'De Eva portretteert een regenbooggezin. Het verhaal is doortrokken van een God-vindt-het-wel-goed-gevoel'

7 oktober. De ChristenUnie maakt de kandidatenlijst bekend voor de Eerste Kamerverkiezingen. De CU hoopt vier zetels te halen; op de derde plaats staat Eric Holterhues, bankier, rooms-katholiek én hij heeft een relatie met een man.

Tja, denkt een lezer, maar is dat nieuw bij de CU? Inderdaad, er stond al in 2010 een homo op de kandidatenlijst voor de Tweede Kamer. Maar lijsttrekker André Rouvoet stelde toen dat dit alleen mogelijk was omdat hij celibatair wilde leven.

Intussen maakt de CU geen probleem meer van een homorelatie. Voormalig staatssecretaris Paul Blokhuis sprak zich in 2019 uit vóór het homohuwelijk. Jongerenorganisatie Perspectief plakte vorige week op Coming Out-dag een regenboogsymbool op haar twitteraccount. En partijvoorzitter Ankie van Tatenhove zei in het Nederlands Dagblad dat

'zolang we één in Christus zijn, er in onze partij veel ruimte is voor veel diversiteit'.

14 oktober. Bij KokBoekencentrum verschijnt 'Verbonden voor het leven', een 'standaardwerk over de vragen rond homoseksualiteit en seksuele diversiteit'. Ad de Bruijne, de vrijgemaakte hoogleraar ethiek aan de Theologische Universiteit Utrecht/Kampen, werkte er tien jaar aan en ziet nu ruimte voor de kerkelijke bevestiging van twee homo's die een relatie aangaan.

Tja, stelt een lezer, maar dat wás toch al zo in de Gereformeerde Kerken vrijgemaakt? Inderdaad, meerdere gemeenten in dit kerkverband hebben aangekondigd dat ze homohuwelijken willen zegenen. Maar zo vanzelfsprekend is dat niet. Officieel zijn die zegeningen niet toegestaan. In 2005 noemde de latere hoogleraar kerkgeschiedenis dr. E. A. de Boer het ondenkbaar dat de GKv binnen tien jaar homorelaties zullen erkennen. 'Nee. Zeer beslist niet. Dan zouden wij geen gereformeerde kerken meer zijn. (...) Wat homoseksualiteit betreft: niemand in onze kerken zal zeggen dat het praktiseren daarvan volgens de Schrift mag.' Toch werden op een studiedag in 2012 al de eerste bakens verzet. Prof. dr. J. Douma, hoogleraar ethiek in deze kerken, kwam daarop in het geweer en vond dat er tucht uitgeoefend moest worden over 'de zonde van het homoseksueel samenleven'.

Douma is degene die al in de jaren zeventig van de vorige eeuw het onderscheid introduceerde tussen het homofiel-zijn en de homoseksuele praxis. Daardoor ontstonden er in kerken en gezinnen veel meer meeleven, begrip en gebed voor de worsteling van homoseksuele jongeren die de Bijbelse lijn willen volgen om alleen door het leven te gaan. Maar de opvolger van Douma, prof. De Bruijne, heeft geen moeite meer met een seksuele relatie tussen mensen van hetzelfde geslacht.

Conclusie: stukje bij beetje gaat het roer om. 'Er waait een andere wind door christelijk Nederland; de afwijscultuur is voorbij, zei Monique Heger vorige week in het ND. Heger was in 2006 het eerste CU-raadslid met een homoseksuele relatie. De voorbeelden houden echter niet op bij de flanken van de gereformeerde gezindte. Als het bij de EO, de GKV en de CU regent, druppelt het tot in de meest behoudende kringen. Tja, denkt een lezer misschien, maar dáár blijven de geleerden toch wel gesloten? Nee, ook daar werkt de emancipatielobby rond homoseksualiteit als een slijtzwam. De ene groep houdt de oude lijn vast, de andere beweegt mee met de stroom. Of het nu gaat om de kwestie-Gomarus, de rechtszaak tegen ds. Kort, de Nashvilleverklaring, de reclame

van Gezin in Gevaar of de lessen van Wonderlijk Gemaakt: de meningen lopen sterk uiteen. Helaas, want verdeeldheid verzwakt en intussen is de regenbui van buiten veranderd in een wolkbreuk.

Moderne leesbril

Bij deze discussies over homoseksualiteit onder druk van de samenleving blijft één fundamentele kwestie buiten beeld: het gevaar dat schuilt achter de moderne 'leesbril' bij de Bijbel. CU-partijvoorzitter Ankie van Tatenhove zei donderdag in het Reformatorisch Dagblad: 'Als christen moet je je verhouden tot de tijd waarin je leeft en de omgeving waar je bent'. Daarom kan een homo met een relatie nu wel op de lijst. En prof. De Bruijne meent dat de Heilige Geest ons nu nieuwe inzichten geeft over hedendaagse homoseksualiteit. 'We weten nu meer dan Paulus.' Dat roept veel vragen op. Hoe kunnen nieuwe inzichten – in tien jaar tijd – datgene acceptabel maken wat in de Bijbel nog 'een gruwel' heet?

'Hoe kunnen nieuwe inzichten – in tien jaar tijd – datgene acceptabel maken wat in de Bijbel nog 'een gruwel' heet?'

Zo'n tijdgebonden uitleg van de Bijbel zet tal van andere thema's op de helling: de visie op de verhouding van man en vrouw, huwelijk, gezinsvorming, beschermwaardigheid van het leven, historiciteit van schepping, zondeval en de opvattingen over hemel en hel.

Het denken over homoseksualiteit is het kanariepietje in de kolenmijn. De discussie hierover is dus van groot belang voor christenen in behoudende kerken. Daar druppelt het immers ook? Denk aan de veranderende visie op echtscheiding, seksualiteit, gezinsvorming, werk, kleding en uiterlijk – vaak met een beroep op hetzelfde argument: anno 2022 lezen we de Bijbel anders.

In deze strijd der geesten moet iedere christen eerst een blik in de spiegel werpen in plaats van neerkijken op anderen. Dat brengt tot ootmoed en gebed en beschermt tegen zelfingenomenheid.

Van de genoemde recente ontwikkelingen is, kerkelijk gezien, het verschijnen van de genoemde dikke studie van prof. Ad de Bruijne wel het meest in het oog lopend. Een boek dat om grondige overweging en bespreking vraagt. Ook ons blad hoopt daar een bijdrage aan te leveren. Ondertussen verscheen er al een tamelijk uitvoerige bespreking van de hand van dr. P. de Vries onder de lange titel: 'Is de Bijbel echt het gezicht van God of mogen we aannemen dat Hij anders zal oordelen dan in de Schrift wordt gezegd?'. Ik attendeer onze lezers er graag op. Met een piepklein stukje ervan sluit ik af. Om te verleiden het artikel zelf op te zoeken op zijn eigen website: www.drpdvries.com. De Vries schrijft:

De Bruijne erkent dat de Bijbel homoseksueel gedrag zonder reserve afwijst. Toch meent hij dat er ruimte is voor homoseksuele relaties. Zijn argument is dat wij – anders dan de Bijbel – homoseksualiteit als een zwaarwegend en onlosmakelijk onderdeel van onze individuele identiteit zijn gaan zien. In onze tijd staan anders dan in de Bijbelse tijden onze identiteit, gevoelens en verlangens veel meer centraal.

De argumentatie van De Bruijne betekent dat de Schrift niet toereikend is als het gaat om wat God van ons vraagt ten aanzien van seksualiteit. Dat betekent dat hij de overtuiging waarmee de Schrift zichzelf aandient dat zij de hoogste en laatste gezagsinstantie is als het gaat om het kennen van God en Zijn wil ontkent. Dat hiermee een wel grote wissel wordt omgezet, behoeft geen betoog. Temeer omdat in de Bijbel een seksuele relatie buiten het huwelijk onverenigbaar is met de ingang in Gods koninkrijk. Als wij ook daar waar het onze eeuwige bestemming raakt, de Bijbel niet behoeven te vertrouwen, wordt toch de vraag wel heel prangend: op welk punt dan nog wel? ■

UIT GEREFORMEERD KERKBLAD
VAN 14 OKTOBER

In het Gereformeerd Kerkblad heeft dr. Dolf te Velde uitvoerig aandacht gevraagd voor een recent boek dat kritisch afstand neemt van de uitverkiezingsleer zoals die in de Dordtse Leerregels beleden wordt. Het gaat om het boek van Sietse P. Geertsema, 'Uitverkiezing of dubbele predestinatie en geloof – Kritische overwegingen bij een tragisch misverstand'. Sinds Augustinus waart dit tragisch misverstand rond, volgens Geertsema. Het spreken over 'voorbesteding' door de HERE zou afbreuk doen aan de keuzevrijheid die Hij de mens gaf. Dat ik hiervoor aandacht vraag is niet omdat dit boek dat waard is, maar wel het artikel van 14 oktober waarin Te Velde Geertsema doeltreffend weerspreekt (titel: 'Uitverkiezing en geloof: bijbelse lijnen'). Daarbij focust hij op de uitleg van Romeinen 9-11. Met als kerntekst vers 16: 'Alles hangt dus af van God en zijn barmhartigheid, niet van de wil of inspanning van de mens'. Te Velde schrijft:

Uitverkiezingsleer - geen tragisch misverstand

Twee voorbeelden

Paulus illustreert zijn stelling met twee voorbeelden. Eerst dat van de tweeling Jakob en Esau. Over hen wordt gezegd (vgl. Mal. 1:2-3): 'Jakob heb ik liefgehad, Esau heb ik gehaat' (Rom. 9:13). Bij ongeboren kinderen kan er geen sprake van zijn dat zij door hun eigen daden iets 'verdienen'. Gods keuze gaat puur uit van hemzelf en gaat aan menselijke keuzes en daden vooraf. Het tweede voorbeeld is dat van de farao van Egypte in de tijd van Mozes. Hij verzette zich hardnekkig tegen Gods opdracht om het volk Israël vrij te laten. Daarbij is het afwielend de farao zelf die zich verhardt en de HEER die ervoor zorgt dat hij aan die weigering vasthoudt. Paulus citeert God die in Ex. 9:16 zegt: 'Ik heb u alleen in leven gelaten om u mijn macht te tonen' (Rom. 9:17). Ten goede én ten kwade is er dus een keuze van God, waarin hij zijn doel en zijn wil doorzet,

door menselijke keuzes heen en boven menselijke keuzes uit. In de nieuwere bijbeluitleg wordt sterk de nadruk gelegd op de toepassing die Paulus maakt vanuit de vraag: hoe moet het verder met Israël, nu een groot deel van dit volk Christus dreigt af te wijzen? Ook al is dit de directe context, bovengenoemde elementen wijzen op een dieptestructuur die verder gaat dan de historische verhouding tussen Israël en de heidenvolken. Het diepste motief voor onze verlossing is dat God niet uitgaat van onze daden, maar dat hij op grond van zijn welbehagen kiest wie hij redt en wie aan zijn toorn blootstaat. Zoals een pottenbakker van dezelfde homp klei voorwerpen maakt voor verschillend gebruik, zo zijn er bij God 'voorwerpen van ontferming' en 'voorwerpen die hij heeft bestemd voor de ondergang'. Voor Paulus leidt dit inzicht niet tot een gevoel van noodlot waaraan je bent overgeleverd, maar tot diepe verwondering over de overweldigende majesteit van God en de kracht van zijn genade.

Roeping en geloof

Tegelijk sluit de uitverkiezing puur op grond van Gods eigen wil niet uit dat in Romeinen 9-11 roeping en geloof een belangrijke rol spelen. Heel Romeinen 10 is zelfs gewijd aan de boodschap van redding door Christus, die over de hele wereld uitgaat. Wanneer je met Geertsema de knoop eenzijdig doorhakt en stelt: 'géén eeuwige voorbestemming, maar roeping en geloof in de tijd', gaat ook de samenhang en de wisselwerking verloren die in allerlei bijbelgedeelten herkenbaar naar voren komt.

In Handelingen 13 roept Paulus op tot geloof in Christus. Hij is samen met Barnabas in de synagoge in Antiochië en heeft de lijn geschetst die van Mozes en David uitloopt op Jezus Christus. Wanneer de volgende sabbat blijkt dat de Joodse leiders jaloers worden vanwege de vele heidenen die vanwege Paulus' appel tot geloof het woord van de Heer willen horen, reageert hij met: 'De boodschap van God moest het eerst onder u worden bekendgemaakt, maar aangezien u die afwijst en uzelf het eeuwige leven niet waardig acht, zullen we ons tot de heidenen wenden' (Hand. 13:46). Op het eerste gezicht ligt de beslissing bij de mens: door hun afwijzing lopen de Joden het eeuwige leven mis. Vanuit de dynamiek van roeping en reactie is er meer te zeggen. God heeft Israël bestemd om het licht voor de volken te zijn. Ten diepste is deze verkiezing de grond voor de verkondiging van het evangelie. Terwijl de Joden het missen van hun bestemming aan zichzelf te wijten hebben, wordt de koppeling van verkiezing en geloof zichtbaar bij de heidenen in Antiochië: 'allen die voor het eeuwige leven bestemd waren aanvaardden het geloof' (Hand. 13:48).

In deze formulering zijn beide aspecten nauw verbonden: God geeft het ene (eeuwig leven) niet zonder het andere (geloof in het evangelie). Tegelijk geeft de tijdsvorm 'bestemd waren' de subtiele aanwijzing dat Gods bestemming voorafgaat aan én bepalend is voor de aanvaarding door de mens.

'Zoals een pottenbakker van dezelfde homp klei voorwerpen maakt voor verschillend gebruik, zo zijn er bij God 'voorwerpen van ontferming' en 'voorwerpen die hij heeft bestemd voor de ondergang''

De theologische conclusie is daarom, dat het niet zo is dat de uitverkiezing (of verwerping) pas geldig wordt op het moment dat wij een keus van geloof (of ongelooft) maken, maar omgekeerd, dat in onze respons op het evangelie zich Gods keuze doorzet om ons te redden (of ons in de zelf opgeroepen verlorenheid te laten). Beide aspecten moeten in de bijbeluitleg en in de theologische doordenking bij elkaar gehouden worden. Het ironische is dat het 'meeloopmodel' dat Geertsema in zijn boek tegenover het 'concurrentiemodel' plaatst, juist in de gereformeerde leer van de uitverkiezing al eeuwen wordt gebruikt om aan te geven dat Gods keuze en onze keuze er elk op eigen niveau toe doen. Het belangrijkste verschil is dat volgens de klassieke lijn in dit 'meelopen' onze geloofskeuze alleen mogelijk is op grond van Gods voorafgaande en overstijgende keuze, terwijl het bij Geertsema lijkt alsof dat geloof toch een stukje eigen aandeel is. Dat zou neerkomen op een 'concurrentiemodel', maar dan precies de andere kant op dan Geertsema in de traditie aanwijst.

Gods liefde

Een laatste bijbelse lijn is de wijze waarop het Johannesevangelie over Gods liefde spreekt. Met beroep op de bekende tekst uit Joh. 3:16 'Want God had de wereld zo lief' verzet Geertsema zich tegen een leer van de uitverkiezing, waarin Gods toorn een schaduw over Gods liefde zou werpen. Toch zijn in het evangelie die schaduwen nadrukkelijk aanwezig. De lijn van Gods liefde naar ons geloof is niet vanzelfsprekend; daardoor komt het licht van Gods liefde des te scherper naar voren. Jezus dringt met zijn optreden en zijn woord tot een keuze. Het oordeel en de toorn van God zijn realiteit, en ieder die niet tot Christus een toevlucht neemt, blijft daar onder liggen. In Joh. 3:3 blijkt dat de reddende keuze van het geloof in Jezus niet uit de mens komt. Het initiatief en de oorsprong daarvan liggen niet bij onszelf,

maar bij de Geest van God. Jezus spreekt over een 'geboorte van boven' als de enige manier om Gods koninkrijk in te gaan. In Joh. 6:44 zegt Jezus: 'Niemand kan bij mij komen, tenzij de Vader, die mij gezonden heeft, hem bij me brengt'. Die diepe eenheid van de Vader en de Zoon is een kernthema in het Johannesevangelie. Juist hierin blijkt in Joh. 10 een dubbelzijdige verankering van ons heil te liggen: als de goede herder is Jezus zuinig op zijn schapen, zij zijn door de Vader aan hem gegeven. Niemand kan ze uit zijn hand roven, want ze kunnen niet uit de hand van de Vader vallen. Als in de Dordtse Leerregels de leer van de uitverkiezing (hoofdstuk I) uitloopt op de leer van de volharding (hoofdstuk V), gaat dat op Johannes 10 terug: wat begint bij God, wordt ook tot het einde toe door God vastgehouden. Zo is ons behoud eeuwig zeker. ■

Wij wensen u Gods zegen toe voor het nieuwe jaar!
Bestuur en redactie

Nader Bekeken is een periodieke uitgave van de Stichting Woord en Wereld en verschijnt 11 x per jaar. De Stichting geeft tevens een serie cahiers uit tot versterking van het gereformeerde leven.

DAGELIJKS BESTUUR VAN DE STICHTING WOORD EN WERELD
Voorzitter

Ds. J. Wesseling (a.i.)

Secretaris

W. Hindriks

Penningmeester

G.F. Slump

REDACTIE NADER BEKEKEN

Hoofdredactie

Dr. P. Boonstra

Eindredactie

B. Seldenthuis

D.E. Slump-Schoonhoven

Redactie

Ds. S.M. Alserda

Drs. H.J. Boiten

Ds. C. van Dijk

Dr. B. van Egmond

Drs. J.W. van der Jagt

Ds. P.L. Storm

Redactiesecretariaat

Ds. S.M. Alserda

Melkweg 49, 7904 ER Hoogeveen

Tel.: 06-165 61 146

Mail: redactie@woordenwereld.nl

Medewerkers Nader Bekeken

Dr. H.H. van Alten, Pretoria ZA

Ds. J. Beekhuis, Hoogeveen

Drs. L. Bezemer, Hattem

Drs. F.J. Bijzet, Emmen

J.H. Bollemaat, Dalfsen

H. Boomstra, Den Helder,

tekeningen/cartoons

A.C. Breen, Dunsborough, WA

Drs. E. Brink, Waddinxveen

Drs. J.J. Burger, Veenendaal

Ds. H. Drost, Grafhorst

Ds. P. Drost, Übelbach (Oostenrijk)

Drs. L.W. de Graaff, Heerde

Drs. B.P. Hagens, Soest

Dr. A.N. Hendriks, Amersfoort

Prof. dr. P.H.R. van Houwelingen,

Kampen

Prof. dr. G. Kwakkel, Kampen

Ds. R.Th. Pos, Steenwijk

Ds. P. Schelling, Amersfoort

G. Slings, Lelystad

Ds. A. van der Sloot, Steenwijk

Dr. R.T. te Velde, Wezep

Dr. H. Veldman, Zuidhorn

Ds. J. Wesseling, Veenendaal

Drs. Joh. de Wolf, Amersfoort

Ds. G. Zomer Jzn., Nieuwendijk

Adreswijzigingen en/of opzeggingen

INTERNET:

• www.woordenwereld.nl

• woordenwereld@spabonneservice.nl

• naderbekeken@spabonneservice.nl

POSTADRES:

• Woord en Wereldabonneservice,

Postbus 105,

2400 AC Alphen aan den Rijn

TELEFOON:

• 088 - 110 20 42

• 0172 - 47 60 85

Beëindiging abonnement:

tenminste 4 weken voor het einde van de abonnementsperiode.

Bezorgklachten:

www.woordenwereld.nl/klantenservice

Meer informatie en uitgebreide abonnementsvoorwaarden op

www.woordenwereld.nl

Abonnementsprijzen:

Nader Bekeken € 40,50

Nader Bekeken + 4 cahiers € 81,00

Nader Bekeken studenten € 23,75

Nader Bekeken PDF € 23,75

Nader Bekeken PDF (buitenland

Europa) € 34,25

Nader Bekeken PDF (buitenland overig)

€ 44,50

Cahiers bij abonnement (per jaar)

€ 43,50

Cahiers, losse verkoop € 13,50

Bankrekeningnummer:

NL 75 INGB 0007 2255 58

Bic-code: INGBNL2A

Deze tarieven gelden bij machtiging

(automatische incasso).

Voor betaling per acceptgirokaart of per

eigen overschrijving geldt een opslag

van € 2,-

Bankrekeningnummer voor giften:

NL42 RABO 0324 6259 01

De stichting Woord en Wereld heeft geprobeerd alle rechthebbenden te achterhalen en in te lichten. Mocht de vermelding van eigenaar of copyright onjuist of onvolledig zijn, neemt u dan contact op met de redactie.

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd worden en/of openbaar gemaakt worden zonder schriftelijke toestemming van de redactie.

Basisontwerp: Studio TinekeWerk

Vormgeving, prepress, fotografie:

Studio Bert Gort, Grijskerk

Druk: VellendrukkerijBDU b.v.,

Barneveld

Gesproken versie: Nader Bekeken

is ook op Daisy-cd en Webbox

verkrijgbaar.

Inlichtingen: Chr. Bibl. voor Blinden

en Slechtzienden,

tel. 0341-56 54 77, e-mail

klantenservice@cbb.nl.

www.woordenwereld.nl

ISSN 1380 - 3034

U kunt ons steunen door uw voor de belasting aftrekbare giften te storten op rekening NL42 RABO 0324 6259 01 ten name van de Stichting Woord en Wereld. Zij die de stichting testamentair willen gedenken, kunnen gebruikmaken van de volgende formulering: Ik legatee (... bedrag invullen ...) vrij van kosten aan de Stichting Woord en Wereld, statutair gevestigd te Haarlemmermeer. Wij zijn een ANBI-instelling.

Neem nu een jaarabonnement en ontvang de special 'De bijbel of een biertje' gratis + het eerste jaar 50% korting!

Ga voor het afsluiten van een abonnement naar www.woordenwereld.nl

www.woordenwereld.nl

Daarop kunt u:

- De **laatste nummers** van Nader Bekeken bekijken.
- De nodige informatie over de **nieuwste cahiers** vinden.
- Direct een (deel van een) **artikel** uit het nieuwste nummer **downloaden**.
- **Nummers** die langer dan een jaar geleden verschenen zijn **als pdf verkrijgen**.
- Met de **uitgebreide zoekfunctie**, heel gemakkelijk, allerlei onderwerpen waar iets over geschreven is, vinden.

Een deugdelijk jaar

Ik wensche u een jaar,
dat zachte als zijde is;

ik wensche u een jaar,
dat blank en blijde is;

ik wensche u een jaar,
dat ver van krank is,
een deugdelijk jaar
zoo breed als 't lang is;

ik wensche u een jaar,
dat, als 't voorbij is,
een zalig jaar
voor u en mij is;

ik wensche u een jaar,
zoo Gods gebod is,
dat in en dat uit
geheel voor God is.

GUIDO GEZELLE (1830-1899)
UIT: *JAARKRANS*, 1893

—
Eerst iets over 'een deugdelijk
jaar'.

Ik denk dat de meesten van u dit
woord niet kennen, maar zich er
wel iets bij kunnen voorstellen.
Het betekent zoiets als een jaar
dat deugt, dat verloopt naar uw
wensen.

En dan is het prachtige slot
veelzeggend:

Voor Gezelle gaat het allemaal
om God.

Dat vertrouwen wens ik alle
lezers toe.

Ook voor het komende jaar
2023.